

IMOTSKI KRAJ U OSMANSKIM IZVORIMA

Lučić, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:641903>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

IMOTSKI KRAJ U OSMANSKIM IZVORIMA

JOSIP LUČIĆ

Split, 2021.

Odsjek za povijest

Studij povijesti
Hrvatska povijest ranog novog vijeka

IMOTSKI KRAJ U OSMANSKIM IZVORIMA

Student:

Josip Lučić

Mentor:

doc. dr. sc. Marko Rimac

Split, rujan 2021.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Osmanski timarni sustav i porezni sustav	4
3. Imotski i okolica pod osmanskom vladavinom	9
4. Regesti osmanskih dokumenata upućenih franjevcima samostana u Imoti	13
5. Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina (1475. – 1477.)	17
6. Nahija Imota u opširnom katastarskom popisu Hercegovine iz 1585. godine	22
7. Popis sela i zemlje sandžaka Krka, Klis i Hercegovina iz 1701. godine	27
8. Zaključak	41
Sažetak	43
Summary	44
Izvori – neobjavljeni:	45
Izvori – objavljeni:	45
Bibliografija	45

1. Uvod

Grad Imotski je, sa svojom okolicom, bio pod osmanskom upravom nešto više od 200 godina. Do tada je osmanska vojska zauzela nekadašnje Bosansko Kraljevstvo i Hercegovinu čime su Osmanlije došli do suvremenih granica Hrvatske i postali izravna opasnost za hrvatske zemlje između Bosne i Jadranskog mora. Konačan pad Imotskog u osmanske ruke dogodio se 1493. godine kada su Osmanlije zauzeli imotsku tvrđavu i u nju smjestili svoju posadu, a s namjerom daljnjeg širenja u Dalmaciji. Osim samog Imotskog i sva su sela imotske okolice došla pod osmansku vlast, a koja se proširila i do mora zauzevši makarsko primorje i sela koja su mu pripadala. Osmanska vladavina je u imotskoj okolini ostavila znatan trag u tom dugom vremenskom razdoblju u kojem je gospodarila tim prostorom, a o tome svjedoče i brojna povijesna vrela koja potječu iz tog vremena. Dodatno učvršćivanje osmanske vlasti se pokazalo i utemeljenjem kadiluka čije je sjedište bilo u Imotskom, a imotski kadija je shodno tome imao jurisdikciju od nekih sela današnje zapadne Hercegovine pa sve do današnjeg triljskog područja prema zapadu i makarskog primorja prema jugu. Nešto kasnije je jurisdikcija imotskoga kadije smanjena osnivanjem novih kadiluka, međutim i dalje je imotski kadija bio jedan od najvažnijih osmanskih činovnika u mjestima pod osmanskom prevlašću u okolini Imotskog. Stanovništvo imotske okolice je u razdoblju osmanske vladavine bilo u najvišem broju kršćansko, odnosno katoličko, a o tome svjedoče izvori nastali u tome razdoblju kao i snažna prisutnost i aktivnost domaćih franjevac koji su podupirali domaće stanovništvo i moralno, ali kasnije i vojno. Naravno, osim lokalnog, kršćanskog stanovništva tu je živio i dio stanovnika muslimanske vjeroispovijesti, a pri tome je najčešće riječ bila o stanovništvu koje je doselilo u navedene krajeve samim dolaskom Osmanlija kao dio osmanske vojske ili činovništva koji su preuzeli svoje dužnosti u novoosvojenim krajevima. Muslimansko stanovništvo je uglavnom živjelo u većim naseljima i gradovima, dok je lokalno stanovništvo naseljavalo uglavnom sela. Osim toga, dio lokalnog stanovništva je imao i vlaški status što je značilo da su imali nekakve olakšice, najčešće porezne, prema osmanskoj državi, ali su osim toga obavljali i različite dužnosti (uglavnom poluvojne dužnosti u smislu održavanja putova ili utvrda), a osmanska uprava ih je zauzvrat dodatno nagrađivala po pitanju olakšica. Naravno, kada se govori o vlaškom statusu i povlasticama vlaha na ovim prostorima, ne radi se o etničkim, odnosno izvornim Vlasima, nego je osmanska država vlaške povlastice dodjeljivala većem broju balkanskog, lokalnog stanovništva bez obzira na to je li riječ o etničkim Vlasima ili vlasima kao širem pojmu stanovnika na balkanskom dijelu Osmanskog Carstva. O stanovništvu,

odnosno o visini davanja koje su stanovnici nekog područja bili dužni, svjedoče osmanski defteri u koja su po nahijama popisivana sela u kojima su živjeli stanovnici, odnosno sela u kojima je osmanska vlast mogla prikupljati prihode, a u tim je dokumentima ovisno o vrsti prihoda i davanja često lako prepoznati je li stanovništvo sela imalo određene povlastice ili nije. Osmanska uprava je redovito vodila takve dokumente, a najčešće u okvirima jednoga sandžaka u različitim vremenskim razdobljima. Tako su na jednom mjestu bile popisane nahije koje su pripadale određenom sandžaku, ponekad se navodilo i u sklopu kojega su kadiluka, a onda se i popisivalo koja sela pripadaju nekoj nahiji. U tom su smislu osmanski defteri imali određenu organiziranost u pogledu teritorija koji popisuju. Međutim, najveći problem je pismo i jezik kojim su defteri pisani, a koji nije prilagođen domaćem jeziku i pismu pa je zbog toga prijevod tih deftera donekle problematičan i otežan. Osim toga, osmanskoj su upravi takvi dokumenti bili prijeko potrebni zbog kompliciranog osmanskog poreznog sustava u kojemu je postojalo nekoliko vrsta davanja, a koja se u najširem smislu dijele na poreze propisane šerijatom i poreze propisane državnim zakonima. Osim toga, davanja prema državi su se dijelila i na redovne poreze, kao i na izvanredne (redovni su se plaćali u određenom vremenskom razmaku ovisno o vrsti poreza, dok su se izvanredni porezi plaćali u vremenima kada je državi trebalo više novca, npr. u vrijeme rata ili krize). U konačnici, za to je sve bilo potrebno i dobro razvijeno činovništvo pa nije ni čudo da je u novoosvojene krajeve doseljen veći broj muslimanskih podanika čije su dužnosti bile upravo činovničke. Osim njih, velik dio stanovništva je imao i vojne funkcije, a upravo su nositelji vojnih funkcija, odnosno spahije bili i timarnici sela ili zemalja. Osim njih, treba imati na umu i osmanske posade koje su bile smještene u tvrđavama i utvrđenim mjestima pa je i broj osoba u vojnim funkcijama na tim prostorima bio velik. Kada se tome pridodaju i obitelji navedenih službenika osmanske države, nije čudno da osmanskim osvajanjem nekoga prostora dolazi do naglog skoka broja pripadnika muslimanske vjeroispovijesti. Naravno, onda su se u novoosvojenim područjima gradile i džamije ili mesdžidi za religijske obrede, ali i islamske vjerske škole. Stoga je nakon nekog vremena na nekim prostorima dolazilo i do prelaska lokalnog stanovništva na islam, a u prilog islamu je išla i činjenica da su u Osmanskom Carstvu podanici muslimanske vjeroispovijesti imali određene porezne olakšice što je bio dodatni bonus u očima jednog dijela stanovništva. Međutim, na području imotske okolice se, i nakon nešto više od 200 godine, islam nikada nije ukorijenio i zauzeo maha pa je tako odlaskom Osmanlija s ovih prostora broj muslimana bio vrlo mali ili muslimana uopće nije bilo. Takvom stanju stvari su zasigurno najviše pridonijeli franjevci koji su svojim naporima zadržali domaće stanovništvo pod okriljem Katoličke Crkve, a konačno i pomogli u istjerivanju Osmanlija s ovih prostora. I njihov život pod osmanskom

upravom je bio trnovit pa je tako za vrijeme osmanske vlasti u imotskoj okolici više puta došlo do bijega imotskih franjevacu prema moru gdje su i osnivali nove samostane, poput franjevačkog samostana u Omišu i franjevačkog samostana na otoku Braču. Konačnim oslobođenjem Imotskog od osmanske vlasti je došlo i do osnivanja franjevačkog samostana u samom Imotskom, a dan kada je oslobođen Imotski (2. kolovoza 1717.) se i danas svake godine obilježava kao dan grada.

U ovom će radu biti prikazana imotska okolica u osmanskom razdoblju, a najviše će biti prikazani neki osmanski defteri koji su popisivali sela imotske okolice u različitim razdobljima i na temelju njih će biti prikazana usporedba nekih sela koja se u tim defterima ponavljaju. Osim deftera, rad će ukratko prikazati i neke osmanske dokumente koji su upućeni najviše lokalnom redovništvu, odnosno franjevcima imotske krajine. Regeste tih dokumenata je izradio i prikazao Karlo Jurišić, a na temelju njih će biti prikazan odnos osmanskih vlasti prema franjevcima, kao i u nekim slučajevima odnos redovnika i lokalnog muslimanskog stanovništva. U radu se koristi termin imotski kraj, odnosno imotska okolica s obzirom na to da takav pojam daje određenu slobodu u geografskom, ali i u administrativnom smislu pa se u radu navode i neka sela koja ne pripadaju području koje se obilježava nazivom Imotska Krajina ili koja se danas ne bi uvrstila kao dio uže imotske okolice.

2. Osmanski timarni sustav i porezni sustav

Osmansko Carstvo je bilo podijeljeno na nekoliko podvrsta teritorijalno – upravnih područja. Najveće teritorijalne jedinice u Carstvu su bili vilajeti (kasnije ejaleti) kojima je upravljao beglerbeg. Beglerbeg je pod svojom izravnom upravom imao i jedan sandžak, koji se nazivao paša – sandžak, a osim toga je imao dužnost nadziranja svakog sandžakbega u svojem vilajetu.¹ S obzirom na to da su bili velike teritorijalne jedinice, do dolaska Sulejmana Veličanstvenog na prijestolje u Carstvu je bilo svega šest vilajeta.² Što se financija tiče, neki su vilajeti bili potpuno autonomni u djelovanju i defterdar bi, pod nadzorom beglerbega, napravio proračun vilajeta nakon čega bi se višak slao u središnju državnu blagajnu.³ Svaki vilajet je u svojem sastavu imao nekoliko sandžaka kojima su upravljali sandžakbezi. Njihova nadležnost je bila upravljanje svojim sandžakom i zapovijedanje vojnim jedinicama u svojem sandžaku. Osmanski su sultani često svojim sinovima davali na upravljanje jedan sandžak kako bi ih time pripremili na buduće upravljanje državom. Iako je svaki sandžakbeg bio pod nadzorom beglerbega, sandžakbegove je izravno postavljala središnja osmanska uprava. Osim toga, zanimljivost osmanskog zemljišnog sustava je i ta što beglerbeg ili sandžakbeg nije bio vezan za zemlju na kojoj je obavljao službu (za razliku od europskog feudalnog sustava), nego je u svakom trenutku mogao biti smijenjen ili premješten na funkciju u nekom drugom vilajetu ili sandžaku. Stoga je, u konačnici, sva zemlja u Carstvu bila sultanovo vlasništvo na koje je on davao pravo posjeda i upravljanja. Osim toga, tom se politikom premještanja paša i begova kontrolirala potencijalna opasnost koja bi mogla nastati rascjepkanošću ukoliko sandžakbeg ili beglerbeg ima vlasništvo i punu kontrolu nad zemljom.⁴ Međutim, teritorijalna i upravna podjela zemalja Osmanskog Carstva je išla i dublje: u svakom sandžaku je bio veći broj sudbenih jedinica koje su nosile naziv kaza, a svakom je kazom upravljao kadija; unutar svake kaze se nalazilo više nahija koje su ujedno bile i najmanja teritorijalno – upravna jedinica u Carstvu. Još jedan važan sustav u Osmanskom Carstvu je bio timarsko – spahijski sustav prema kojemu je spahijama dodjeljivana zemlja s koje su skupljali prihode. Naime, kada bi spahiji bio dodijeljen timar (npr. selo) spahija je često stanovao u tom selu koje mu je istovremeno bilo i izvor prihoda, a samim time je mogao lakše prikupljati prihode.⁵ Spahije su imali obvezu, ovisno o veličini timara koji im je bio dodijeljen, naoružati i povesti u rat najviše sedam

¹ Matuz, J. (1992.) *Osmansko Carstvo*, Zagreb: Školska Knjiga, str. 64

² Ibid.

³ Inalcik, H. (2000.) *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300 – 1600*, London: Phoenix, str. 117

⁴ Matuz, str. 65

⁵ Inalcik, str. 107

naoružanih konjanika, odnosno po jednoga na 3000 akči prihoda.⁶ Nadarbine su se u Osmanskom Carstvu dijelile na tri tipa: male nadarbine (timar), velike nadarbine (zeamet) i nadarbine za najviše dostojanstvo (has). Kako je već navedeno, timari kao najmanje nadarbine su bili namijenjeni spahijama, a njihov je godišnji prihod bio najmanje 1000 akči, a najviše 19 999 akči. Zeameti kao veće nadarbine su svojem posjedniku donosile i više godišnje prihode: od 20 000 akči do 99 999 akči. Has kao nadarbina za najveće dostojanstvo je bio vezan uz funkciju, odnosno funkcije vezira, beglerbega i sandžakbega, a njihov prihod kao posjednika hasa je godišnje iznosio najmanje 100 000 akči. Privatno vlasništvo u Osmanskom Carstvu je bilo gotovo neznatno, naime nakon vladavine Mehmeda II. u Osmanskom Carstvu je bilo tek 5 do 10% zemlje koja je bila u privatnom vlasništvu (s pravom nasljeđivanja), a i takvo se vlasništvo davalo iznimno kao sultanov dar.⁷ Samim time, timarnik nije smio zemlju koju bi dobio na upravljanje niti pokloniti, niti prodati, a niti ostaviti kao nasljedstvo svojim sinovima. Nakon timarnikove smrti, zemlja se vraćala natrag državi koja bi onda opet dodijelila zemlju kao timar. Što se tiče položaja seljaštva, seljak nije bio podčinjen spahiji niti je spahija imao pravo sudovanja nad seljacima koji su živjeli na njegovoj zemlji. U konačnici, u timarskom je sustavu vlasništvo nad zemljom bilo trojako, a pravo na posjedovanje zemlje su istovremeno polagali država, spahija i seljak; međutim, kako je već navedeno, spahija od države nije dobivao zemlju kao takvu, nego pravo prikupljanja prihoda na nekom području.⁸ No, spahija je imao nekakve ovlasti: provodio je državne zakone na području gdje je imao timar, mogao je dati u najam upražnjenu zemlju koju bi u najam uzimali zainteresirani seljaci, a ako bi seljak ostavio zemlju praznu u razdoblju od tri godine, spahija je imao pravo dati je u najam nekome drugome.⁹ Spahiji dodijeljen timar je obuhvaćao i zemlju, ali i stanovnike te zemlje. Što se dodjele timara tiče, oni su dodjeljivani isključivo spahijama (jedinicama konjaništva u osmanskoj vojsci). Naime, prije svega bi spahiji nadređeni trebao sultanu poslati zahtjev na temelju kojeg se traži da se primatelju dodijeli timar određene vrijednosti, a kada bi timar navedene vrijednosti u sandžaku bio dostupan beglerbeg bi dao tražitelju timara potvrdu s kojom bi on išao pred središnju upravu Osmanskog Carstva koja bi mu dala pravo na timar (ovakav proces traženja timara je bio uobičajen kada bi osoba tražila timar po prvi put, a nakon toga je i sam beglerbeg mogao dodijeliti timar).¹⁰ Kako je već navedeno, da bi se mogao tražiti timar, osoba je morala biti iz vojnih redova i to bez iznimke. Osim toga, ako spahija nije

⁶ Matuz, str. 68

⁷ Ibid., str. 69

⁸ Inalcik, str. 110

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid., str. 114

ispunjavao svoje vojne obveze timar bi mu bio oduzet, ali je spahija onda imao pravo potražnje timara ukoliko bi otišao u vojni pohod unutar sljedećih sedam godina.¹¹

U Osmanskom Carstvu je iznimno važan bio i sustav oporezivanja, a porezi su bili glavni izvor financija za državnu blagajnu. Stoga nije ni čudno da je osmanski porezni sustav bio kompliciran i da su se morali voditi detaljni popisi i registri. U Osmanskom Carstvu su porezi i davanja bili podijeljeni u dvije vrste: fiskalne obveze određene šerijatom i obveze koje je odredila država. Osim toga, porezi su se po vremenu prikupljanja dijelili na redovne i izvanredne. Izvanredni porezi su prikupljeni po potrebi, a u redovite su spadali zemljarina, džizija, ušur, filurija... Zemljarina je bila vrsta poreza koju su podanici u Osmanskom Carstvu davali za zemlju koju su obrađivali. U slučaju da je riječ o kršćanskim podanicima zemljarina se nazivala ispendža, a u slučaju muslimanskih podanika naziv za zemljarinu je bio *resm – i cift*. Ovu vrstu poreza su prikupljali spahije na teritoriju koji im je dodijeljen, a nemuslimani su plaćali nešto više, za razliku od muslimanskih podanika Osmanskog Carstva. Ispendža je iznosila 25 akči za odrasle nemuslimanske muškarce, dok je *resm – i cift* isplaćivan u iznosu od 22 akče.¹² Džizija je glavarina koja se ubirala od nemuslimanskih podanika u Osmanskom Carstvu, a plaćala se jednom godišnje u novcu ili u naturi umjesto vojne obveze. Džizija se uglavnom ubirala po kućanstvu. Džizije su bile oslobođene žene, djeca, starci, bolesnici ili siromašni, svećenici...; drugim riječima džiziju je plaćao svatko tko je novčano privređivao društvu.¹³ Visinu džizije je određivala središnja državna vlast, a ovisno o financijskoj situaciji u državi. Za primjer toga, u doba vladavine sultana Murata III. džizija je prvotno iznosila 35 akči, kasnije 40, a potkraj njegove vladavine 70 akči; za vladavine Mehmeda III. džizija je iznosila 140 akči, dok je u vrijeme Murata IV. visina džizije bila 232 akči.¹⁴ Džizija je službeno ukinuta u drugoj polovici 19. stoljeća. Ušur je označavao desetinu, dok je filurija bio naziv za porez koji su u balkanskim i nekim drugim zemljama plaćali obično Vlasi i to po kući, a ne po glavi. Filurija se plaćala u visini jednoga mletačkog dukata. No, već pred kraj 15. stoljeća filuriju nisu više plaćali samo Vlasi, nego gotovo svi pripadnici balkanskih stočarskih zajednica.¹⁵ Neki su podanici plaćali i filuriju u iznosu manjem od jednoga dukata, ali to su bili oni podanici koji su imali nekakvu drugu obvezu prema državi (npr. čuvanje puteva).¹⁶

¹¹ Ibid., str. 115

¹² Holjevac, Ž. i Močanin, N. (2007.) *Hrvatsko – slavonska vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku*, Zagreb: Leykam International, str. 122

¹³ Vukšić Z. (2016.) Harač, *Porezni vjesnik* 7 – 8, str. 139 - 156

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Holjevac i Močanin, str. 121

¹⁶ Ibid.

Izvanredna davanja u Osmanskom Carstvu su uključivala veći broj nameta, a obuhvaćala su davanja u hrani i novcu, rad na popravljanju utvrda, mostova ili putova, zatim sječu šuma..., a neki od ovih tereta su bili i plaćani onima koji su ih obavljali.¹⁷ Dakle, vrste poreza koje su spadale pod kategoriju šerijatskih davanja su bile: milodari, zemljarina, carina i glavarina. Zekat je obvezni milodar u islamu, a označava izdvajanje određenog dijela imetka u dobrotvorne svrhe, a za sve koji ispunjavaju potrebne uvjete.¹⁸ Harač označava zemljarinu koju je morao plaćati svaki vlasnik zemlje. Ušur je doslovno označavao desetinu, a pri tome je riječ o desetini proizvoda sa zemlje koja se plaćala u naturi. Marasid je vrsta carine koja je ubirana u raznim lukama ili skelama, a prema jednoj uredbi iz Sarajeva iz 1530. godine se vidi kako su carine za kršćane bile čak šest puta veće nego za muslimane.¹⁹ Jedan od najpoznatijih osmanskih poreza je bio onaj koji se nije isplaćivao u novcu ili u naturi, a to je bila devširma. Provođenje devširme je počelo za vrijeme vladavine sultana Murata II., a devširma je značila da osmanska vlast može od nemuslimanskih podanika uzimati dječake kao danak. Dječak kojega bi država uzela je morao naučiti turski jezik i običaje, a nakon toga bi se vršio odabir prema kojemu bi oni najbolji išli u sultanovu palaču i bili obučavani kao činovnici, a ostali su bili pripremani kako bi ušli u janjičarski korpus. Takvim odabirom je postojala mogućnost da oni najbolji u tijeku svojega života dođu do najviših državnih pozicija (npr. položaj velikog vezira). Osim šerijatom propisanih poreza, bili su i oni propisivani zakonom: već spomenuti *resm – i cift* (porez koji su plaćali muslimani u iznosu od 22 akči), svadbarina koju je otac nevjeste plaćao spahiji, zatim porezi na mlinove, lubenice, sijeno, drva, ribu, neoženjene muškarce, porez za oslobađanje od vojne službe...²⁰

Osmanska uprava je vodila brigu o svim porezima i novcu koji ulazi u državnu blagajnu pa je stoga vodila i deftere u kojima su popisana naselja, zemljišta, osobe... koje plaćaju porez, koju vrstu poreza plaćaju i koliki je taj porez. Zato su sami defteri rađeni u različitim vremenskim razdobljima na različitim geografskim područjima, odnosno uglavnom su rađeni pojedinačni defteri u koje su upisani podaci iz jednoga sandžaka u nekom vremenu. Brigu o defterima u Osmanskom Carstvu je vodio činovnik koji se nazivao defterdar, a upravo je pod defterdarom (Rumelijskim ili Anadolskim) bila podređena financijska uprava u određenom dijelu Carstva. Rumelijski defterdar je, također, provodio i nadzor nad središnjom blagajnom

¹⁷ Holjevac i Moačanin, str. 119

¹⁸ Vukšić, 2016.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

Carstva.²¹ Defterdar je, osim toga, u svojem djelokrugu imao upravu državnih financija i obračunavanje državnog prihoda (bilo da je riječ o danku vazalnih država, porezima, carinama...); ali osim prihoda, defterdar je vodio računa i o državnim rashodima u koje su bile uključene plaće, nabava razne robe, pokloni...²² Međutim, postoje i neki problemi prilikom analize osmanskih deftera. Prvi problem je taj što se u tim dokumentima koristilo arapsko konsonantno pismo, a problematična je i njegova upotreba na neturskom jezičnom prostoru; npr. u rukopisima dokumenata su često izostavljene oznake za konsonante i vokale pa je to zahtijeva dodatnu identifikaciju nekih imena, bilo osobnih, bilo geografskih naziva.²³ U defterima se ponekad može uočiti obična pisarska pogreška, npr. pogreška u konačnom zbroju prihoda nekog naselja ili slično. U ovom radu će biti prikazana analiza nekoliko osmanskih deftera iz različitih vremenskih razdoblja u kojima su popisana mjesta imotske okolice, kao i njihova usporedba. To su: poimenični popis sandžaka Hercegovina nastao između 1475. i 1477. godine, zatim defteri iz 1533. i 1585. godine i konačno popis sela i zemlje sandžaka Krka, Klis i Hercegovina iz 1701. godine.

²¹ Matuz, str. 62

²² Ibid.

²³ Isailović, N. i Jakovljević, A. (2019.) *Petrovo Polje u vrelima osmanskog razdoblja (1528. – 1604.)*, Šibenik: Državni arhiv u Šibeniku, str. 16

3. Imotski i okolica pod osmanskom vladavinom

Osmansko Carstvo se u drugoj polovici 15. stoljeća znatno proširilo na Balkanu, a padom Bosanskog Kraljevstva i Hercegovine su došli do granice današnjih hrvatskih zemalja. Imotski sa svojom okolicom je već padom Hercegovine u osmanske ruke postao prirodna meta daljnje osmanske ekspanzije pa je tako sama imotska tvrđava pod osmansku kontrolu došla, prema većini autora, 1493. godine, iako postoje oni koji zastupaju tezu kako je Imotski pod osmansku vlast došao nešto kasnije, odnosno na početku 16. stoljeća. Defter 1475. – 1477. popisuje neka sela iz imotske okolice, ali ne popisuje samu tvrđavu Imotski što znači da tvrđava tada nije bila u osmanskim rukama (ili barem u tvrđavi nije bilo osmanske posade²⁴), iako su Osmanlije bili u njezinoj neposrednoj blizini i vjerojatno pripremali njezino zauzimanje. Sigurno je da je Imotski u osmanskim rukama bio do 1503. godine jer je tada potpisan sporazum između osmanskog sultana i hrvatsko – ugarskog kralja, a u tom se sporazumu potvrđuje sultanova vlast u Imotskom i susjednom Prološcu. Osim toga, Imotski je u osmanskim rukama zasigurno bio i prije 1501. godine jer je upravo tada hrvatski ban Ivaniš Korvin pokušao osloboditi Imotski od osmanske vlasti iz smjera Cetinske krajine.²⁵ Dakle, može se zaključiti da je imotska tvrđava u osmanske ruke pala najkasnije 1500., odnosno 1501. godine. Nakon zauzeća imotske tvrđave, jasno je da je porastao broj muslimana u Imotskom i njegovoj okolici, a velik broj njih su bili osmanski vojnici i službenici. Naravno, to ne znači da većina stanovništva imotske okolice nije bila kršćansko, odnosno domaće stanovništvo.²⁶ Što se same imotske tvrđave tiče, smještena je na lako branjivom položaju, a može joj se pristupiti samo s jedne strane. Do 1530. godine, imotska tvrđava je imala posadu od 49 vojnika.²⁷ Nakon što su Osmanlije zauzeli tvrđavu, među prvim pothvatima im je bila gradnja džamije koja je sagrađena dvjestotinjak metara istočno od tvrđave, a uz džamiju je osnovano i groblje; osim džamije, imotska je tvrđava imala i mesdžid.²⁸ Islamskih vjerskih objekata je zasigurno bilo i po selima

²⁴ Zaradić, R. (2015.) Pred 300. obljetnicu od odlaska Osmanlija – imotska ranosrednjovjekovna tvrđava Topana, *Hrvatska revija* 2, Matica Hrvatska. Dostupno na: <https://www.matica.hr/hr/459/pred-300-obljetnicu-od-odlaska-osmanlija-imotska-ranosrednjovjekovna-tvrava-topana-24932/>, datum pristupa: 17. 8. 2021.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ujević, A. (1991.) *Imotska Krajina*, Imotski: Matica Hrvatska, str. 114

²⁷ Zaradić, 2015.

²⁸ Grbavac, J. (2017.) *Povijest, vjera i kulturna baština u Imoti*, Zagreb: Školska Knjiga, str.51

imotske okolice, npr. džamija, mekteb i groblje u Glavini Donjoj, mekteb i džamija u Prološcu...²⁹

Kako je izgledao Imotski u razdoblju osmanske vladavine svjedoči zapis iz 1630. godine:

„Imotski, mala varoš bez zidova, zapravo mali kaštel s gradom unaokolo, može imati oko 130 kuća zajedno s nekoliko sela s kojima se nalazi blizu rijeke Imotski, koja završava u jednom jezeru i ima u svemu 1000 duša.“³⁰

Imotski se, u razdoblju osmanske vladavine, razvio u kasabu, a država je Imotskom izdavala dozvolu za održavanje pazarnog dana podno utvrde, a ponekad i u samoj utvrdi.³¹

Što se upravnog i administrativnog aspekta tiče, Imota je postala samostalna nahija nekada između 1518. i 1520. godine kada je ukinuta do tada postojeća nahija Humska Zemlja, a iz jednog njezinog dijela je osnovana nahija Imota.³² Kasnije je nahija Imota proširila svoj teritorij, odnosno u razdoblju do 1533. godine je ukinuta nahija Radobolja, a njezina su sela priključena nahiji Imota; no takva promjena nije bila dugoga vijeka jer je najkasnije do 1585. godine nahija Radobolja ponovno osnovana i vraćena su joj stara sela.³³ Do 1562. godine, Imotski sa svojom okolicom je bio prvo pod jurisdikcijom fočanskog, a onda i mostarskog kadiluka; 1562. godine se po prvi put pouzdano spominje kadiluk Imotski čiju je prvi teritorijalni opseg obuhvaćao nahije Imota, Duvno, Buško Blato, Ljubuški, Posušje, Gorska Župa, Fragustin i Primorje.³⁴ Od Hazima Šabanovića se 1562. godina uzima kao godina osnutka kadiluka Imotski, međutim postoje osmanski dokumenti u kojima se nahije Primorje, Ljubuški, Duvno, Fragustin i Imota spominju u sastavu kadiluka Mostar ili nekog drugog kadiluka i nakon navedene 1562. godine.³⁵ Kako Pinjuh navodi:

„Tako u dužetu Rošena, sina Nesuhova izdanog 2. dekade rebia II. 972./1564. stoji da je 'sudu pristupio gvardijan crkve Zaostroga u nahiji Primorje u kadiluku Mostar'.“³⁶

Na temelju tih izvora se dolazi do zaključka da je nahija Primorje pripadala kadiluku Mostar sve do 1573. godine, a tek 1576. godine se ta nahija po prvi put navodi kao nahija pod

²⁹ Ibid., str. 52

³⁰ Ibid.

³¹ Zaradić, 2015.

³² Mulić, J. (2004.) *Hercegovina, drugi dio: vojna i upravna jedinica Osmanskog Carstva: knjiga 2. 1. (XV. i XVI. stoljeće)*, Sarajevo: DES, str. 19

³³ Ibid., str. 21 – 23

³⁴ Šabanović, H. (1982.) *Bosanski pašaluk*, Sarajevo: Svjetlost Sarajevo, str. 194

³⁵ Pinjuh, D. (2013.) Osnivanje sudbenih jedinica (kadiluka) u Imotskom i Ljubuškom, *Prilozi* 42, Sarajevo, str. 35 - 42

³⁶ Ibid.

jurisdikcijom kadiluka Imotski.³⁷ S druge strane, nahija Fragustin nije pripadala kadiluku Imotski još duže: „Na sudu je 1580. godine zabilježena izjava nekoga Juraja, sina Benkova koji je bio 'iz sela Zaostrog nahije Fragustin u kadiluku Mostar'.“³⁸ 1567. godine se spominje imotski kadija, ali kako kaže Pinjuh, to ne znači da je već tada postojao kadiluk Imotski, nego da je vjerojatno riječ o naibu mostarskoga kadije, a također navodi kako ovo nije jedini primjer da se za naiba koristi titula kadije.³⁹ Imotski kadija u službi kadije se prvi put spominje 1576. godine, a tada je imotski kadija Halil, sin Huseinov izdao hudžet, odnosno kupoprodajni ugovor.⁴⁰ Na temelju svega navedenog, najvjerojatnije je da je kadiluk Imotski osnovan 1576. godine kada se pod jurisdikcijom toga kadiluka spominje najveći broj nahija.⁴¹ Iz razdoblja osmanske vladavine su ostali sačuvani i dokumenti o nekim sudskim postupcima ili odobrenjima koji su se vodili pod jurisdikcijom imotskoga kadije pa tako na primjer Karlo Jurišić zapisuje jedan od primjera:

„8. IX. 1584.

(3. ramazana 992.)

Hudžet Hadži Resulova, imotskog kadije, izdat fra Grguru: Na temelju izjave svjedoka: Mihovila Radočića, Šimuna Tomina, Petra Stipanova i Vida Tomina, svih iz sela Kameni Most, te ostalih stanovnika sela, sud je donio odluku, da je kuća, u kojoj je stanovao fra Grgur, a koja se nalazi na mjestu Radočić, u prijašnja vremena sagrađena za redovnike, pa stoga ona i dalje prema načelu „Staro se ostavlja po starom“ pripada tome redovniku.“⁴²

Što se administrativne službe tiče, nju su u nahijama obavljali vojvode ili knezovi (starješine u vlaškim nahijama i u kršćanskim selima) i kapetani (u pograničnim gradovima i gradovima uz glavne putove).⁴³ Situacija u imotskoj okolini pod osmanskom vladavinom je bila slična od njezinog osvojenja do Kandijskog rata (1645. – 1669.) koji je snažan intenzitet imao upravo u

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Jurišić, K. (1989.), Regesti turskih dokumenata o franjevačkom samostanu u nahiji Imota. U: Pezo, B. (ur.) *Čuvari baštine, zbornik radova simpozija u prigodi 250. obljetnice prijenosa franjevačkog samostana u grad Imotski*, Imotski: Franjevački samostan Imotski i Služba Božja Makarska, str. 95 - 131

⁴³ Ujević, 1991., str. 135

Dalmaciji. Zbog toga je velik broj stanovništva imotske okolice, a na čelu s franjevcima, bježao prema moru, odnosno u Makarsko primorje. O događajima u ovom ratu je Pavao Šilobadović zapisao kroniku u kojoj, između ostaloga, opisuje i neke događaje koji su se odigrali na području Imotskog i u okolnim selima. U tom su tekstu uglavnom ukratko opisani neki pojedinačni upadi i sukobi koji su se dogodili za vrijeme rata, ubijanje „Turčina“, otimanje stoke, porobljavanje stanovništva... Na temelju Šilobadovićeve kronike može biti jasno koliko je Kandijski rat pogodio obično, domaće stanovništvo i kako su se oni nosili s ratnim vihorom. Šilobadovićeve kronika svjedoči i o tome kako je mletačka vojska, ali i hajduci, porobljavali kršćansko stanovništvo i prodavala ga u roblje, a protiv prodavanja kršćanskog stanovništva su se, jasno, najviše bunili franjevci. Tako Šilobadović na jednom mjestu zapisuje:

„1668., miseca veljače i marča do polovice, prodaše hajduci mnogo kršćana na galiju mletačku, vele 100 ljudi; ali skočiše fratri, iztiraše ji iz crkve, njih i njihove žene i svakoga, ko je njihov pomoćnik, tako se i ostaviše na sramotu.“⁴⁴

Nedugo nakon završetka Kandijskog rata je započeo novi sukob između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva, a to je bio Morejski rat (1684. – 1699.). Na samom početku ovoga rata, jedan dio sela imotske okolice se pobunio protiv osmanske vlasti i zatražio zaštitu Mlečana, međutim na završetku rata i dogovorenim mirom ta sela su se ponovno našla pod osmanskom kontrolom.⁴⁵ U vrijeme trajanja ovoga sukoba je sve snažnija postajala uloga franjevac koji su poticali ustanke sve otvorenije, ali su bili i u kontaktu s mletačkim vlastima. Tako je 1685. generalni providur Petar Valier upravo preko franjevac pozvao stanovništvo Imote da prijeđe na mletački teritorij; fratri su se odazvali i sa sobom povelu velik broj stanovništva, više od 1500 članova iz nešto više od 200 obitelji.⁴⁶ Morejski rat je trajao do 1699. godine, a Imotski je još uvijek ostao u Osmanskom Carstvu. Ratna stradanja i bijeg stanovništva je opustio imotsku okolicu što se može zamijetiti u defteru iz 1701. godine, nastalome nakon završetka Morejskog rata. Petnaest godina nakon završetka Morejskog rata je započeo novi ratni sukob, Drugi morejski rat (1714. – 1718.). Osmanlije su na početku ovoga rata pokušale zauzeti Sinj, međutim pod Sinjom su poraženi i bili se prisiljeni povući. Takva pobjeda je ohrabrila lokalno stanovništvo čitave Dalmacije u protuosmanskoj borbi, a franjevci su uspjeli u nakani da generalnog providura Moceniga nagovore o planu oslobođenja Imotskog. Do aktualizacije plana je došlo u srpnju 1717. godine kada je Mocenigo krenuo iz Omiša prema Imotskom i

⁴⁴ Grbavac, 2017., str. 60

⁴⁵ Ibid., str. 61

⁴⁶ Ibid., str. 62

ubrzo pod mletačke ruke pade imotska varoš. No, imotska tvrđava je bila čvrsto u osmanskim rukama, a zbog svojeg izvanrednog obrambenog položaja, Osmanlije je nisu htjeli predati, nego su unutar nje čekali pojačanje iz Hercegovine. Međutim, Mlečani su počeli bušiti litice podno imotske tvrđave kako bi u njih stavili eksplozive i tako porazili osmansku posadu, ali su Osmanlije čuli za taj plan i predali se prije nego li je on ostvaren; jedini uvjet predaje je bio da se osmanskoj posadi dopusti odlazak u najbližu tvrđavu.⁴⁷ Samim time je Imotski oslobođen od osmanskog vrhovništva, a došao je pod vlast Mletačke Republike.

4. Regesti osmanskih dokumenata upućenih franjevcima samostana u Imoti

Franjevci su u razdoblju osmanske vladavine igrali jednu od najvažnijih uloga na području imotske okolice: od moralne važnosti koju su predstavljali katoličkom narodu na ovom prostoru pa sve do njihove važne uloge u protuosmanskoj borbi i konačnom oslobođenju Imotskog. Religijski sukobi između muslimanskih i katoličkih podanika u ovome dijelu Carstva su bili česti o čemu svjedoče i neki osmanski izvori. Stoga ću na temelju regista osmanskih dokumenata, a koje je napravio Karlo Jurišić, prikazati nešto detaljniju sliku odnosa franjevac a i muslimana. Prvi takav dokument (iz 1562. godine) govori o tome kako je hercegovački sandžakbeg Malkoč – beg dopustio redovniku Ivanu da u crkvi Kameni most može slobodno služiti misu i propovijedati kršćanima.⁴⁸ Osim toga, redovnicima sela Kameni Most se, više od deset godina kasnije (1574.), daje potvrda za starije dokumente na temelju kojih su ti redovnici oslobođeni običajnih nameta i da ih zbog toga nitko ne smije uznemiravati.⁴⁹ Međutim, već 1580. godine imotski kadija ponovno izdaje dokument prema kojem se zabranjuje uznemiravanje u ranijem dokumentu spomenutih fra Ivana, fra Marka i fra Mije iz crkve Kameni Most.⁵⁰ Iako je osmanska uprava u više navrata dala povlastice franjevcima crkve Kameni Most, zbog višestrukog ponavljanja zabrane uznemiravanja izgleda da su navedeni franjevci bili uznemiravani (možda zbog svoje religije, ali možda i zbog toga što su bili oslobođeni „običajnih nameta“). 1592. godine je ponovno odobreno crkvi u selu Kameni Most da se nekoliko puta godišnje može održavati misa i vjerski zborovi.⁵¹ Ovi dokumenti govore i

⁴⁷ Ibid., str. 67

⁴⁸ Jurišić, 1989.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

da je bilo čak i fizičkih obračuna između franjevac i muslimana (međutim, iz jednog slučaja bi bilo pogrešno pretpostaviti da se radilo o svakodnevnim pojavama): tako se u dokumentu iz 1606. godine navodi da je Ibrahim Alijin iz Prološca britvom udario gvardijana fra Ivana [vjerojatno je riječ o gvardijanu franjevačkog samostana na Otoku] koji je kasnije obolio od neke bolesti i umro; dokument navodi i da su u obranu Ibrahima Alije došla četiri muslimana koji su posvjedočili kako im je fra Ivan rekao da su mu rane prošle, ali da mu se pojavila neka bolest [želeći dokazati kako su udarac i kasnija bolest nepovezani].⁵² Već mjesec dana kasnije, Ibrahim Alijin je optužen za smrt fra Ivana, no kako je fra Ivan umro od bolesti, a ne od rana koje mu je zadao Ibrahim, optuženomu je naplaćena globa bez strožih sankcija.⁵³ S obzirom na to da je u Prološcu postojao franjevački samostan, jasno je da se najveći broj ovakvih dokumenata odnosi upravo na franjevce koji su u tome samostanu živjeli i služili. U ovim se dokumentima samostan u Prološcu prvi put spominje upravo u dokumentu u kojem se navodi smrt njegovog gvardijana fra Ivana. 1607. godine se spominje kako je fra Marko, gvardijan iz sela Dračana, pred sudom dokazao da su svi franjevački samostani u bosanskom ajaletu i hercegovačkom sandžaku oslobođeni od nameta.⁵⁴ S obzirom na to da je samostan bio na otočiću, franjevci su se morali nositi i s poplavljuvanjima vode, a i o tome su ostali podaci iz osmanskih dokumenata koji franjevcima dozvoljavaju nesmetano podizanje zidova i popravljivanje kuća; osim toga dopušteno im je i podizanje nasipa kako bi se samostan dodatno branio od poplava.⁵⁵ Gore spomenutog fra Marka je 1611. godine, nakon njegove smrti, kao gvardijan samostana naslijedio fra Matija. 1613. godine redovnicima iz sela Dračan je potvrđeno staro pravo prodavanja viška žita na carskoj skeli bez plaćanja tržne carine koju su emini od njih tražili.⁵⁶ Dokumenta koji spominju franjevce samostana na otoku nema u razdoblju između 1613. i 1618. godine, a najvjerojatnije je da su franjevci u tom razdoblju napustili samostan o čemu svjedoči dokument iz 1618. koji kaže da su redovnici u Jezeru u selu Podstranje podigli crkvu, kuće, vinograde i bašte, ali su nakon sedam – osam godina taj položaj napustili pa je te napuštene zemlje, vinograde i bašte kupio Sulejman – baša iz Prološca; 1619. se navodi da je Sulejman – aga Mustafin dao tapiju Sulejman – agi na kuće, vinograde i bašte na Otoku u Jezeru.⁵⁷ No, već se iste te godine u povezanosti sa samostanom spominju franjevci pa je vjerojatno da su se upravo 1619. godine oni vratili u samostan na Otoku i tamo nastavili

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

svoju službu. Jedan takav dokument govori o tome kako je je na obali Jezera blizu samostana Proložac pronađen ubijen čovjek kojega je gvardijan u strahu pokopao bez da je dobio odobrenje suda.⁵⁸ 1621. godine su, prema dokumentima, u franjevačkom samostanu na Otoku živjela četiri franjevca: „

„...Nakon toga su Murteza – spahija i Ahmed, koji su se tu bili našli, pohvatali četiri fratra iz samostana na Otoku blizu Prološca: fra Grgura Runovića, fra Stipana Kostanića, fra Marka i fra Luku (...) i doveli ih na sud sa zahtjevom da ih se kazni.“⁵⁹

Osim toga, franjevci iz navedenoga samostana su dobivali prava služiti mise i u nekim okolnim selima pa je tako fra Petru imotski kadija odobrio da u mjestu Glnka (?) u granicama sela Podbila može na navedeni datum držati misu i propovijed.⁶⁰ Takvih odobrenja je bilo više puta, a jedno je izdano i fra Mihovilu koji je mogao držati propovijedi u crkvi u selu Gorica. U više je navrata odobreno lokalnim redovnicima i svećenicima da idu kršćanima i kod njih odsjedaju: takvo odobrenje je dano papazu (popu, svećeniku) Marijanu, zatim biskupu Lišnjiću kojem je dozvoljeno poći među vlahu i govoriti im mise, ići među vlahu je odobreno redovniku biskupu Lišićiću iz Imockoga (isti biskup Lišnjić koji je spomenut ranije, a to je makarski biskup fra Marijan Lišnjić rođen u Imotskom), Lišiću (Lišnjić) je odobreno da može govoriti mise i u nekim mjestima koja pripadaju Kliškom sandžaku; kliški kapetan Mehmed je redovniku Marijanu iz Imotskog odobrio da može ići među raju prema vjerskim običajima.⁶¹ Konačno, još nekoliko dokumenata navodi sukobe između franjevaca i muslimanskog stanovništva: najčešće je tu bila riječ o potraživanjima koje su dužnosnici zahtijevali od franjevaca, a od kojih su oni bili oslobođeni pa su se žalili. Međutim, bilo je i drugih, manjih popisanih događaja pa se tako na primjer navodi u dokumentu iz 1628. da je neki Perviz Sulejmanov redovnicima s Otoka razbio nekoliko posuda za vodu i zdjela; zatim se optužuje gvardijan samostana Fra Grgur da je vjenčao Anđeliju iz sela Podbilje s Matijom iz sela Hodića dok je njezin muž bio živ, ali je osim toga uvrijedio imotskog dizdara tako što ga je nazvao šejtanom.⁶² Za uvredu je optužen i još jedan redovnik iz samostana koji je Halila efendiju (imama i hatiba u kasabi Proložac) uvrijedio rekavši mu „da nema ni duše ni vjere“ čime je uvrijedio, ne samo Halila, nego i njegovu vjeru.⁶³ Dokument iz 1630. godine navodi da su redovnici Prološca teško izgrdili nekog Perviza nakon što su dali jesti imamu, hatibu i još nekoliko ljudi iz Prološca, ali je došlo do

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

svađe nakon što su ovi zatražili vino.⁶⁴ Moguće je da je riječ o istome Pervizu koji je, prema dokumentu iz 1628., redovnicima razbio posude pa bi se moglo pretpostaviti i da je kao posljedica toga došlo do ove nove svađe i vrijeđanja spomenutog Perviza. Imotski franjevci su u više navrata bježali iz svojih samostana pa je tako, osim već spomenutog bijega do 1619., došlo i do bijega 1640. godine i otišli su s područja Imotskog u Makarsku gdje je za gvardijana izabran fra Petar Kumbat koji se za vrijeme Kandijskog rata pridružio Mlečanima u protuosmanskim borbama. Tako je fra Petar poveo napad na Osmanlije u okolini Imotskoga i uspješno zauzeo jedan dio naselja u imotskoj okolini. Međutim, nije mu pošlo za rukom zauzeti sam Imotski pa je bio prisiljen na povlačenje natrag u Primorje. Zbog tako važne fratarske uloge u protuosmanskoj borbi odnos između Osmanlija i lokalnih fratara se promijenio nagore. Na početku 18. stoljeća, franjevački samostan u Prološcu je bio gotovo uništen o čemu svjedoči zapis fra Ivana de Vietria iz 1708. godine u kojemu stoji kako je voda uništila zgradu franjevačkog samostana iz temelja, a „pošto Turčin ne dozvoljava da se više popravi“ franjevci su napravili siromašnu slamaru i siromašnu crkvu.⁶⁵ Na početku Drugog morejskog rata, a da bi se spriječio novi bijeg franjevaca, zapovjednik imotske tvrđave je pozvao fratre na čelu s gvardijanom Stipanom Vrljićem i zaprijetio im smrću ukoliko budu okupljali narod protiv sultana, a uz to je i zarobio fra Stipana Vrljića, no pustio ga je kada je raja počela bježati zbog zlostavljana gvardijana.⁶⁶ Nakon oslobođenja, fra Stipan je tražio utočište u Omišu gdje su franjevci odlučili sagraditi novi samostan.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Grbavac, 2017., str. 170

⁶⁶ Ibid., str. 171

5. Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina (1475. – 1477.)

Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina je nastao u razdoblju između 1475. i 1477. godine, a predstavlja prvi popis Hercegovine otkako je ona ustrojena kao poseban sandžak, ali to ne znači da popisa hercegovačkih zemalja nije bilo i ranije, odnosno oni su popisani u sklopu zbirnog popisa bosanskog sandžaka nastalog 1468./69.⁶⁷ Imajući na umu da je Imotski u osmanske ruke pao 1493. godine, a sa svojom okolicom u konačni sastav osmanske države ušao 1503. godine jasno je da se u ovom popisu spominje manji broj naselja, a od spomenutih se većina nalazi u današnjoj Bosni i Hercegovini. Stoga će biti prikazana i naselja koja se, za potrebe rada, mogu kolokvijalno smjestiti u širu imotsku okolicu. U kontekstu imotske okolice, prvi dio popisa u kojemu se mogu pronaći podaci se spominje u sklopu nahije Mostar, a prvi navedeni džemat je vojvode Vladimira. Osmanski izvori vojvodama nazivaju kršćane kojima su napuštene zemlje dane na korištenje, a to stanovništvo je uživalo vlaška prava.⁶⁸ Upravo je to slučaj i s navedenim vojvodom Vladimirom kojemu je Hamza beg dao baštine na mezrama Dobro selo, Buhovo, Mokro, Ledinac (u okolici tvrđave Imotski), Kongora, Humljani, Čraštani i dvije mezre koje predstavljaju čifluke, a to su Šal i Turjak.⁶⁹ Također se navodi kako je vojvodi Vladimiru i Sinan beg dao tapiju na zemlju zvanu Rakit.⁷⁰ Za spomenutog Hamza bega autor Hazim Šabanović navodi kako je upravo on prvi sandžakbeg hercegovačkog sandžaka, a kako su Hamza begu u siječnju 1470. dodijeljeni hasovi koji su pripadali Isa begu, Šabanović smatra da je hercegovački sandžak osnovan u siječnju 1470. godine.⁷¹ Aličić ima drugačije mišljenje i kaže da se datum koji spominje Šabanović može uzeti kao krajnji, a promaknuće Hamza bega na funkciju sandžakbega je došlo prije toga.⁷² Hamzu bega je naslijedio već spomenuti Sinan beg. Sva od navedenih sela se nalaze u današnjoj Bosni i Hercegovini, ali na njezinom rubnom području pa se i samim time neka od njih mogu svrstati u kontekst imotske okolice. Pojam mezra označava zemljište s točno utvrđenim granicama i ostacima ranije napuštenih naselja pa su na tim mjestima ponovno osnovana naselja. Neka od tih mjesta su laka za ubikaciju, npr. Dobro Selo koje se danas nalazi nedaleko od Čitluka; selo

⁶⁷ Aličić, A. S. (1985.) *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, str. 1

⁶⁸ Pinjuh, D. (2015.) Nahija Mostar u svjetlu prvih osmanskih popisa, *Hercegovina* vol. 26, br. 1, str. 153 – 164. Dostupno na: <https://doi.org/10.47960/2712-1844.2015.1-153>, datum pristupa: 2. 8. 2021.

⁶⁹ Aličić, 1985., str. 82

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Šabanović, 1982., str. 46

⁷² Mulić, 2004., str. 7, 8

Buhovo koje se navodi kao mezra u okolici tvrđave Ljubuški, ali Aličić navodi da sela s tim nazivom nema u okolini Ljubuškog dok postoji selo Buhovo koje se danas nalazi u bosanskohercegovačkoj općini Široki Brijeg.⁷³ Spomenuta mezra Ledinac se nalazi na rubu Imotsko – bekijskog polja, nedaleko od mjesta Grude u Bosni i Hercegovini. Mezra Kongora se također nalazi na rubu Imotsko – bekijskog polja, a pod mezra Kongora koja se navodi u popisu se misli na Kongoru pored Gruda, a koja je danas zaselak sela Ružića u općini Grude. To je važno naglasiti jer postoji i mjesto Kongora koje se nalazi uz Duvanjsko polje nedaleko od Tomislavgrada, a koje nije mezra Kongora navedena u popisu. Aličić za mezru Humljani navodi da je riječ o današnjem selu Humac koje se nalazi nedaleko od Ljubuškog, dok za mezru Šal navodi da nije poznato ako se ne radi o Tihaljini.⁷⁴ Džemat vojvode Vladimira je u ovom popisu najveći od popisanih džemata nahije Mostar, a broji 82 doma i 14 domova neoženjenih, ukupno 96.

U nahiji Mostar se nadalje spominje džemat Ivaniša, sina Ivanova, a za kojeg je jasno navedeno kako pripada „Imockom“. Navodi se kako Ivaniš stanuje u mjestu naziva Podbilo, a Aličić navodi kako je riječ o selu Podbila koje se nalazi nedaleko od Posušja u Bosni i Hercegovini.⁷⁵ Nakon sela Podbilo u popisu se redom navode sela Vinjani, Gorica, Aksovići, Lukavac i Brzgula. Prema Aličiću, selo Vinjani se ubicira u današnje mjesto Vinjani Gornji pored Posušja; selo Gorica je danas istoimeno selo u općini Grude; za selo Aksovići Aličić navodi da je nepoznato⁷⁶, ali je ubicirano kao mjesto Sovići smješteno između Gorice i Gruda. Nikić kaže kako je naziv Aksovići neuobičajen naziv za Soviće, a pretpostavlja da se radi o pisarskoj pogrješci jer je pisar bio Pir Muhamed Ibn – i Ali koji nije mogao domaća imena uklopiti u fonetski sustav turskog jezika.⁷⁷ Posljednja dva sela ovoga džemata navedena u popisu su selo Lukavac i selo Brzgula, a Aličić navodi kako je ubikacija za oba sela nepoznata.⁷⁸ Džemat Ivaniša je imao ukupno 26 domaćinstava i to: 7 u selu Podbilo, 3 u selu Vinjani, 6 u selu Gorica, 5 u selu Aksovići, 3 u selu Lukavac i 2 u selu Brzgula. S Aličićevom ubikacijom sela Podbilo se ne slaže Ivan Lozo koji smatra kako bi, s obzirom na geografski redoslijed popisa, selo Podbilo trebalo ubicirati na prostoru između Vinjana Donjih i Imotskog, a što

⁷³ Aličić, 1985., str. 82

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid., str. 87

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Nikić, A. (2008.) Gorička župa kroz stoljeća. U: Bušić, M. (ur.) *Susreti* vol. 2, br. 2, Grude: Ogranak Matice Hrvatske Grude, str. 18 – 72

⁷⁸ Ibid., str. 88

prema njemu jasno upućuje na selo Glavina Donja.⁷⁹ Lozo također objašnjava kako je i došlo do problema naziva Podbila i navodi da prijašnji autori nisu uočili kako se u defterima u nahiji Imotski spominju tri različita sela sa sličnim imenima, a to su: Podbihlić, Podbilić i Podbila.⁸⁰ Lozo u prilog svojoj tezi navodi i kasniji defter iz 1701. godine u kojem stoji kako se selo Podbila nalazi na rijeci Vrljici i spominje kameni most koji je, prema Lozi, nedvojbeno nekadašnji most na Perinuši; navodi se i drugi most za kojeg Lozo pretpostavlja da je crnogorski most preko Sije.⁸¹ U samom defteru iz 1701. godine stoji: „/Most na rijeci Vrhlika. / To je kameni most. Za vrijeme rata srušili su ga nevjernici. / Most Kamen/i/ most. Također su ga za vrijeme rata porušili nevjernici./“⁸² Lozo nadalje objašnjava kako je došlo do transformacije imena iz Podbila u Glavina pa u tom smislu kaže da se od Drinovaca do današnje Glavine Donje prostirala močvara koja se na kartama bilježila kao *Lago di Bilopoglje*, a budući se Glavina Donja nalazila uz Bilopolje ne može se isključiti da se upravo zbog toga selo zvalo Podbila; nastavlja kako se jezgra sela Podbila nalazila oko toponima Bili Brig kod izvorišta Vrljike pa dolazi do zaključka kako se Glavina Donja izvorno zvala selo „Pod bilim brigom“, odnosno Podbila i konačno s obzirom na to da je Podbila bila glavno mjesto Ivaniša (spomenutog u popisu), ali i glavno mjesto župe, Lozo dolazi na zaključak kako se s vremenom glavno mjesto počelo nazivati Glavina.⁸³ Aličić navodi kako je nepoznata ubikacija sela Lukavac i Brzgula. Andrija Nikić kaže kako je selo Lukavac danas dio Sovića, ali pretpostavlja da se u prošlosti taj naziv proširivao na šire geografsko područje pa je zbog toga i popisano kao posebno selo.⁸⁴ Nikić je iznio pretpostavku i za selo Brzgul za koje kaže kako se nalazi pored Gruda, ali se s tim ne slaže Lozo koji smatra da je Nikić previdio činjenicu da defter iz 1585. godine selo Brzgul smješta oko rijeke Vrljike pa stoga i smatra da su sela popisana 1477. godine popisana geografskim slijedom.⁸⁵ Lozo, dakle, na temelju geografskog redoslijeda upisanih sela u ovom i u kasnijim defterima dolazi do zaključka kako je selo Brzgul današnje selo Zmijavci.⁸⁶ U defteru se spominje džemat Opanak, a knez je Vladko. Prema ovome popisu, džemat Opanak

⁷⁹ Lozo, I. (14. 8. 2020.) Nova ubikacija sela i župe Podbila iz turskoga vremena na širi prostor današnje Glavine Donje, *Podbablje Portal*. Dostupno na: <http://www.podbablje-portal.com/novi/nova-ubikacija-sela-i-zupe-podbila-iz-turskoga-vremena-na-siri-prostor-danasnje-glavine-donje/>, datum pristupa: 2. 8. 2021.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

⁸² Hafizović, F. (2016.) *Popis sela i zemlje sandžaka Krka, Klis i Hercegovina, oslobođenih od Mletačke Republike 1701. godine*, Zagreb: FF PRESS, str. 159, 160

⁸³ Lozo, 14. 8. 2020.

⁸⁴ Nikić, 2008.

⁸⁵ Lozo, I. (22. 9. 2020.) Selo BRZGUL u osmanskim defterima – današnji ZMIJAVCI, Topografska karta prostora današnjih općina Podbablje, Zmijavci i Runovići na temelju toponima spomenutih u osmanlijskim defterima od 1477. do 1701. godine, *Podbablje Portal*. Dostupno na: http://www.podbablje-portal.com/novi/selo-brzgul-u-osmanskim-defterima-danasnji-zmijavci/#_ftn2, datum pristupa: 3. 8. 2021.

⁸⁶ Lozo, 22. 9. 2020.

nije bio mali: navodi se kako se u njemu nalaze 44 domaćinstva i još 18 domova neoženjenih, što je ukupno 62. Samim time je džemat Opanak drugi najveći džemat popisani u nahiji Mostar, veći od njega je prije spomenuti džemat vojvode Vladimira. Nikić pretpostavlja da je tu zapravo riječ o selu Opanci kod Lovreća.⁸⁷ Sljedeći džemat popisani u popisu iz 1477. jest džemat Radopolje koji pripada nahiji Humska zemlja (Hum). U ovom džematu su popisana 63 doma, a naglašeno je kako plaćaju „u čistim franačkim dukatima, 50 dukata“.⁸⁸ Radopolje ili Radobolja se nalazi zapadno od Imotskog, a sjedište joj je bio Proložac. To je dobro svjedočanstvo da su se Osmanlije i nešto prije pada samog Imotskog učvrstili u imotskoj okolini i pod svojom kontrolom držali velik broj sela koja su Imotski okruživala. Navedene nahije i džemati u ovome popisu su bili dio carskoga hasa, a to znači da su svi prihodi išli izravno u državnu blagajnu; osim toga, ove nahije su uživale vlaški status što je jasno navedeno i u samom defteru.

Tako u popisu stoji sljedeće:

„Zakon džemata skupine vlaha vilajeta Hercegovine je sljedeći:

Na dan koji je poznat pod imenom Đurđevdan (Hizir Iljas) svake godine daju s kuće po jednu filuriju i po jednu ovcu s janjetom ili njenu vrijednost od dvanaest akči, po jednog ovna ili njegovu vrijednost od petnaest akči, dalje daju na svakih pedeset kuća dva ovna ili njihovu vrijednost od šezdeset akči, te na svakih pedeset kuća po jednu čergu (šator) ili njenu vrijednost od stotinu akči, osim toga, kada je rat, izdvajaju na svakih deset kuća po jednog eškindžiju koji također ide u rat. Kada ispune ovo što je spomenuto, oprošteni su i oslobođeni ostalih nameta.“⁸⁹

Tako bi, na primjer, džemat Ivaniša u kojem su bila sela Podbilo, Vinjani, Gorica, Aksovići, Lukavac i Brzgula, a koji je imao ukupno 26 domaćinstava bio dužan godišnje isplatiti 26 filurija (odnosno 26 dukata) i davanja u naturi ili njihovu protuvrijednost u gotovom novcu.

U nastavku se nalazi tablica u kojoj su upisana navedena sela, broj upisanih domova i džemat kojem su pripadala.

⁸⁷ Nikić, 2008.

⁸⁸ Aličić, 1985., str. 90

⁸⁹ Aličić, 1985., str. 26

Selo	Domovi	Džemat
Podbilo	7	Džemat Ivaniša, sina Ivana
Vinjani	3	
Gorica	6	
Aksovići	5	
Lukavac	3	
Brzgula	2	
Kongora	mezra	Džemat vojvode Vladimira
Humljani	mezra	
Šal	mezra	

6. Nahija Imota u opširnom katastarskom popisu Hercegovine iz 1585. godine

Prije svega, potrebno je naglasiti kako je ovaj defter podijeljen na dva dijela od kojih je jedan vlaški⁹⁰ i u njemu je popisano vlaško stanovništvo imotske okolice. Ovaj defter je napravljen 1585. godine kada je Imotski već gotovo čitavo stoljeće pod osmanskom kontrolom. Stoga je jasno da je ovaj defter detaljniji, a i veći nego onaj iz 1477. godine kada još uvijek čitava imotska okolica nije bila pod osmanskom vlašću. U prvom dijelu popisa iz 1585. godine, za nahiju Imotu se navodi da se nalazi u kazi Imocki, odnosno u kadiluku Imotski. Pri tome je prva popisana „tvrđava IMOCKI“, odnosno tvrđava Topana koja se nalazi u Imotskom, a odmah potom se spominje da se tu nalazi i mahala muslimana imotske tvrđave. Njezin timarnik je bio tobdžija imotske tvrđave koji se zvao Mumin.⁹¹ Uz sam Imotski se u popisu spominje više livada čiji je prihod iznosio 1000 akči, kao i livada Jasenica čiji je prihod u izvoru nečitak. Prvo veće popisano selo u defteru, a koje pripada Imotskoj nahiji jest selo Vinac. Selo Vinac je, uz baštine koje su navedene, davalo ukupan prihod od 3360 akči, a najveći dio toga je dolazio od poljoprivrednih djelatnosti poput uzgoja pšenice, ječma, krupnika, slame... Naravno, zapisano je i kako su oni koji se nalaze na zemljama dužni timarniku isplatiti ušur. U selu Vinac (moguće da je riječ o selu Vinjani, iako u defteru stoji neubicirano) je, među prihodima, upisan i jedan mlin. Tu je također popisano i jedan čifluk kojeg je posjedovao Hasan – aga Zelkić, a prihod čifluka je iznosio 340 akči.⁹² U vlaškom dijelu deftera, u selu Vinac su upisane ukupno 82 baštine. Nakon Vinca su u defteru upisani Grabuljani kojima je, prije svega, propisan ušur. U Grabuljanima se nalazilo ukupno 10 baština od kojih je svaka dužna 100 akči filurije, a ukupno 1000 akči. S obzirom na to da je riječ o filuriji, može se zaključiti da se radi o vlaškom stanovništvu koje, osim filurije i ušura, nije bilo dužno druga davanja. U defteru su zatim popisane mezre Ružići i Grude u kojima se lovila i riba na koju se davao ušur, a ukupni prihod mezri je iznosio 3000 akči. Osim imena timarnika, u defteru nema detaljnijih podataka o ove dvije mezre. Sljedeće popisano selo je selo Drečanj. Selo Drečanj u ovom defteru stoji neubicirano (riječ je o selu koje se u drugim defterima navodi kao Dračan, ubicirano na području zapadnog Prološca), a navodi se kako njegovi stanovnici plaćaju filuriju i daju ušur. U selu Drečanj je popisano i jedna solana za koju se navodi da je u posjedu sela Podastrane, a

⁹⁰ BOA TD 83 (485-82)

⁹¹ Aličić, A. S. (2014.) *Opširni katastarski popis za oblast Hercegovu iz 1585. godine (Sveska II)*, Sarajevo: Dobra Knjiga, str. 352

⁹² Aličić, 2014., str. 354

čiji je prihod 200 akči. Osim toga, popisani su i mlinovi i to njih 13. Stanovnici sela Drečanj su u svojem posjedu imali i mezru Krivodol. U selu Drečanj je popisano i ribnjak Drečanj jezero koje nije jedinstven timar, nego je podijeljeno na dvije polovine od kojih svaka daje prihod od 1200 akči kao i ušur koji stanovnici i oni koji ga obrađuju moraju dati.⁹³ Selo Dračan je popisano i u vlaškom dijelu deftera iz 1585. godine, a u njemu je popisano ukupno 74 baštine s kućama, od kojih je svaka dužna po stotinu akči filurije, a stanovnici su također dužni i ušur.⁹⁴ Defter u nekim slučajevima navodi i zanimanje kojim su se bavili neki stanovnici pa tako u njemu stoji da je jedna od baština bila u posjedu Andrije kovača ili da je jedan zemin bio u posjedu vratara Ali – bega. U selu je popisano i nekoliko zemina: zemin Izgon Podnica i zemin Jastranak/Nastranak (koji je podijeljen na dva dijela) i jedan zemin za kojeg se navodi da je baština Grubiše i dio baština Dragoja i Radivoja. Na temelju deftera se može zaključiti kako je u ovom razdoblju selo Drečanj / Dračan bilo prilično veliko i donosilo visoke prihode. Selo Dračani je popisano i 1533. godine s ukupnim prihodom od 3100 akči. Selo Dračan se spominje u ranijem defteru iz 1519. godine kada je bilo timar dizdara Mustafe, a u selu su, kao i kasnije, bili nastanjeni vlasii.⁹⁵ Do 1560. godine, u posjedima sela Dračan se navode i prihodi od jezera, a bilo je u posjedu stanovnika sela; osim toga, do 1560. godine u osmanskim dokumentima je popisano veći broj stanovnika u selu Dračan, a u svakom popisu se radi većinom o domaćem, odnosno vlaškom stanovništvu.⁹⁶ U granicama sela Dračan 1585. godine se navodi selo Crnodol koje je brojalo ukupno 3 baštine. Selo Dračan je zadržalo više – manje sličnu sliku do nastanka deftera iz 1701. godine, a kroz čitavo razdoblje osmanske vladavine je bilo jedno od većih sela u imotskoj okolini. U defteru je, nakon toga, popisana mahala Poboje (koja nosi drugo ime Crnogorci), a nalazi se u blizini sela Dračan. Mahala je brojala 11 baština, a odmah nakon nje je popisano i selo Poboje u kojemu je upisano 9 baština. Druga mahala koja se navodi jest mahala Lokvičić, a koja, kako u defteru stoji, pripada Poboju i ima ukupno 6 baština. Selo Došlice (s drugim nazivom Dolić) je imalo u svojim granicama 13 baština. U defteru je upisano selo Podgalići, no navedeno je kako su u starom defteru osobe bile popisane u selu Drečanj.⁹⁷ Najvjerojatnije je riječ o tome da su Podgalići prije bili dio sela Drečanj, a kasnije su popisani kao odvojeno selo. U selu je popisana baština Podmilići, međutim nije popisana kao jedinstvena baština, nego je podijeljena na četiri dijela. Sljedeće selo popisano je Novo Sel(o) u kojemu je

⁹³ Ibid., str. 355, 356

⁹⁴ BOA TD 83 (485-82)

⁹⁵ Grabovac, V. V. (2021.) *Proložac u doba turske vladavine*, Proložac: Matica Hrvatska – ogranak Imotski, str. 33

⁹⁶ Ibid., str. 33 – 59

⁹⁷ Aličić, 2014., str. 357

upisana samo jedna baština, a čiji je timarnik bio Mustafa. Selo Godanovo je u defteru popisano dva puta za redom, prvi put se navodi kao zeamet Ahmed – age, a drugi put kao timar Sefera (sina Ahmedovog) i Ahmeda (sina Nezirovog). Prvo popisivanje u selu navodi 6 baština i mezru Zgon (za koju se navodi da pripada nahiji Slano Jezero); gdje je selo popisano kao timar popisano je više baština, njih ukupno 16. U nastavku deftera su popisani ribnjaci Predelići koji se nalaze na mjestu „koje je tekući napravila rijeka Vrhrika u selima Podbila, Vinac o Kameni Most.“⁹⁸ Timar već spomenutih Ahmeda i Sefera su bili i mlinovi sela Podbila, a prema podacima iz deftera riječ je o ukupno 34 mlina.⁹⁹ Nakon toga su popisane mezra Humljani i ribnjak Krstac. Selo Oksovići (vjerojatno Sovići) broji ukupno 7 baština od kojih je većina čift. U defteru je navedeno kako stanovništvo sela timarniku daje desetinu i ispendžu, a timarnik sela je bio Alija, sin Musin. I u drugom, vlaškom dijelu deftera je popisano selo Aksovići sa 27 baština i 6 kuća.¹⁰⁰ Sljedeće selo popisano je Podastrane u kojemu je popisano ukupno 9 baština, kao i jedna zimska ispaša s nazivom Seljani. Timarnici ovoga sela su bili Ahmed i Emir (sin Balijin), a koji su bili posadnici tvrđave Imotski. Selo Kameni Most u jednom dijelu deftera navodi samo timarnike (Velija, Ahmed (sin Nezirov), Ahmed (sin Mustafin) i Mahmud (sin Memijin)) i prihod od 4155 akči, kao i mezre Poljica i Dobri Dol koje se nalaze u selu. Selo je u ovom defteru neubicirano, dok Ivan Lozo zastupa tezu da selo Kameni Most predstavlja selo koje je kasnije uključeno u sastav Prološca.¹⁰¹ U vlaškom dijelu deftera se navodi selo Kamenmost u kojemu su upisane ukupno 53 baštine.¹⁰² U selu su upisana i 4 mlina. U defteru su, nakon Kamenog Mosta popisani mlinovi sela Brzgule, ali ne piše koliko ih je bilo nego samo stoji kako je njihov prihod bio 210 akči, kao i 16 mlinova u selu Rečica, a čiji je timarnik bio Mustafa, sin Musin. Selo Grabova broji ukupno 15 baština, a ukupni prihod toga sela (s raznim porezima) iznosi 1726 akči. Selo Grabova je bilo timar Junusa (sina Hasanovog), Ahmeda (sina Hasanovog) i Sadije.¹⁰³ Nešto kasnije, u defteru su upisani vinogradi sela Podbila, a kako je u defteru upisano selo ima 17 vinograda i 5 zemina. U vlaškom dijelu deftera je također popisano selo Podbila koje tu broji ukupno 78 baština s kućama.¹⁰⁴ Za selo Podbila se navodi kako pripada nahiji Imota, ali u dijelu koje popisuje vinograde sela stoji kako su oni

⁹⁸ Ibid., str. 358

⁹⁹ Ibid., str. 359

¹⁰⁰ BOA TD 83 (485-82)

¹⁰¹ Lozo, I. (21. 2. 2021.) Dio sela Humljani / Umljani – današnje Podbablje Donje (Kamenmost i možda Drum), *Podbablje Portal*. Dostupno na: <http://www.podbablje-portal.com/novi/dio-sela-humljani-umljani-danasnje-podbablje-donje-kamenmost-i-mozda-drum/>, datum pristupa: 10. 8. 2021.

¹⁰² BOA TD 83 (485-82)

¹⁰³ Aličić, 2014., str. 362

¹⁰⁴ BOA TD 83 (485-82)

timar Velijin, a i popisano selo Gornja Podbila se isto navodi kao timar Velijin¹⁰⁵ pa bi se moglo zaključiti da je cjelokupno selo Podbila bilo njegov timar. Sljedeće veće selo popisano u defteru selo Brzgule (s drugim nazivom Rsavčići). Već je bilo riječi o ubikaciji ovoga sela, a u selu je upisano ukupno 36 baština. Selo je bilo timar Hasana, Muse (sina Omerovog), Mustafe, Mehmeda, Jakuba i Alije (sina Osmanovog).¹⁰⁶ Selo Poljica je bilo nešto manje, a brojilo je ukupno 8 baština. Sljedeće popisano selo je selo Priboj Kongora (drugo ime Drinovac). Ovo selo je imalo ukupno 45 baština. S obzirom na naziv, postoji mogućnost da se radi o selu koje je popisano u defteru 1457. – 1477. kao mezra Kongora, ali se s vremenom naselilo. U defteru iz 1585. se ponovno javlja i selo Gorica koje u svojem sastavu broji ukupno 92 baštine što ga čini jednim od većih sela u ovoj nahiji. Defter navodi i selo Tihaljinu koja je u njemu podijeljena na Donju i Gornju Tihaljinu. Donja Tihaljina ima 21 baštu, dok Gornja Tihaljina ima dvadeset i dvije. U vlaškom dijelu deftera su sva sela popisana u sklopu džemata kojima pripadaju. Prvi džemat u nahiji Imoti je džemat Nikole, sina Ivanova u čijem su sastavu sela Dračan, Crnodol, mahala Poboje, selo Poboje, mahala Lokvičić i selo Došlice (Dolić). Sljedeći džemat je džemat Yovaš/Jovaniš/Ivaniš, sin Tomaša, a tome džematu pripadaju sela Podbila, Podstranje, Grabulan i Nebrižin Laz. Džemat Andrije, sina Matija ima sela Kamenmost i Poljica. U džematu Ivana, sina Stipana se nalaze sela Priboj Kongora (Drinovac), Bilo Polje, Brzgul, Grude i Podobrinje. Nakon njega dolazi džemat Ivana sina Petra u kojemu su sela Aksovići i Lukovac. Džemat Tome, sina Matija sadržava samo selo Gorica. Džemat Tome, sina Vuka ima sela Vinac i Donut. U džematu Nikole, sina Radivoja su sela Donja i Gornja Tihaljina, selo Turjak (drugim imenom Ružići) i selo Dragići.

U nastavku je prikazana tablica s popisom sela navedenih u defteru iz 1585. godine.

¹⁰⁵ Ibid., str. 364, 365

¹⁰⁶ Ibid., str. 368

Selo	Baštine
Vinac	82
Grabuljani	10
Drečanj / Dračan	74
Crnodol	3
Mahala Poboje	11
Selo Poboje	9
Mahala Lokvičić	6
Došlice (Dolić)	13
Novo Selo	1
Godanovo	6 + 16
Oksovići (Aksovići)	7 + 27 baština, 6 kuća
Podstrane	9
Kamenmost	53
Grabova	15
Podbila	78
Brzgule	36
Poljica	8
Priboj Kongora	45
Gorica	92
Donja Tihaljina	21
Gornja Tihaljina	22

7. Popis sela i zemlje sandžaka Krka, Klis i Hercegovina iz 1701. godine

U ovom defteru se, u imotskoj okolici, prva spominje nahija Radopolje. Selo Kreševo je prvo upisano u ovoj nahiji, a ono samo je nosilo drugo ime Radopolje. U selu je upisana jedna stara kula, a selo je imalo ukupno 23 kuće. Što se tiče starih posjednika u ovome selu, prisutna su dva sina (Mustafa i Mehmed) Duvnjaka Ishak – age, zatim Duvnjak Sîm – aga i Sefer, nećak Redžep – hodže. Kao stari posjednik u selu se spominje i Kasim – aga, ali on nije više prisutan, nego je zarobljenik na mletačkom brodu. Selo je navedeno kao carski has, ali je fermanom naređeno da se upiše kao platni ured posadi smještenoj u tvrđavi Čačvina.¹⁰⁷ Ovo selo se navodi kao dio nahije Radobilja još u defteru iz 1533. godine kada je prihod sela bio 1624 akči. Selo Katuni nakon rata nije ostalo čitavo u osmanskim rukama, a u njemu se nalazila jedna kula kao i jedna crkva. Selo je imalo ukupno 21 kuću, a navedeno je kao carski has. U defteru je nabrojano i 13 starih posjednika, a od njih su prisutni Omer – aga Kapetanović, Hurrem Ahmed (defter ne navodi je li prisutan, ali navodi kako je njegov sin u Rumeliji), Ibrahim Velić, Hasan Danijal – oglu, sinovi Ishak – age Mustafa i (u defteru ime nije navedeno) vjerojatno njegov brat Mehmed pa se može pretpostaviti da je riječ o istom Ishak – agi koji je imao posjede u selu Kreševo, zatim je u Katunima prisutan i Žužić Mehmed. To su svi prisutni stari posjednici dok su drugi ili umrli bez nasljednika ili su na neprijateljskoj zemlji. 1533. godine selo Katuni je donosilo ukupan prihod od 3239 akči. Selo Žeževica je imalo u ovom razdoblju jednu palanku i jednu veliku kulu za čije su očuvanje bili zaduženi Džafer – aga Kopčić i njegovi vojnici. Žeževica je imala ukupno 19 kuća, a o njezinoj strateškoj važnosti i smještenosti u sredini nahije govori i gradnja palanke i održavanje kule. Stari posjednici ovoga sela koji su prisutni su Omer – aga Kapetanović (već navedeni stari posjednik u Katunima), Osman i Salih Boj/i/čić. Ostali stari posjednici su ili umrli ili su navedeni kao „na muslimanskoj teritoriji“. Selo je navedeno kao carski has, a defter navodi kako spada pod nadležnost kancelarije Čačvina.¹⁰⁸ 1533. godine je popisano selo Žeževica i Istražičje u nahiji Radobilje, a ukupan prihod je iznosio 3096 akči. Selo Grabovica je imalo jednu crkvu i ukupno 15 upisanih kuća. U selu je upisano i 8 starih posjednika, od kojih su dva prisutna (jedan od njih (Ilija Pir/e/ka) je u neprijateljskoj zemlji, ali su prisutne njegove sestre). I ovo selo je navedeno kao carski has. Sljedeće popisano selo je Platica / Blatica, a vjerojatno je riječ o današnjem selu Blato na Cetini. Popisanih kuća u ovome selu nema, samo je navedeno da su u Osmanskom

¹⁰⁷ Hafizović, 2016., str. 105

¹⁰⁸ Ibid., str. 107

Carstvu ostale tri njive koje se još uvijek obrađuju. Osim popisanih njiva, u selu su u osmanskoj državi ostali svi pašnjaci i travnjaci, a sve preostalo u Osmanskom Carstvu je carski has. Svi stari posjednici u selu su u vrijeme pisanja deftera bili na neprijateljskoj zemlji. Popisano selo Liposin / Lepsin je u defteru malim dijelom ostalo u Osmanskom Carstvu: naime ostala je samo jedna kuća i neki dijelovi zemljišta čijih posjednika nema, a sve što je ostalo spada u carski has. Posljednje selo ove nahije je selo Dračevica kojega je pola ostalo u sastavu Osmanskog Carstva, ali u selu nema raje. U selu su popisane tri njive koje su nakon rata ostale u Osmanskom Carstvu. Jedan od starih posjednika u ovome selu je već ranije spomenuti Duvnjak Ishak – aga, ali kako je već navedeno on je umro pa su prisutni njegovi sinovi Mustafa i Mehmed (koji na ovome mjestu također nije upisan). U selu je naveden još jedan stari posjednik, ali je on na neprijateljskoj zemlji. I ovo selo je navedeno kao carski has što znači da su sva sela popisana u ovoj nahiji carski has.

Nahija Česta / Čista / Cista koja se u ovom popisu i javlja po prvi puta. Prvo popisano selo u ovoj nahiji je selo Ptičarica.¹⁰⁹ Selo Ptičarica je u ovom defteru neubicirano, no možda bi mogla biti riječ o današnjem selu Tijarica. Tome u prilog može ići i podatak da je u defteru odmah nakon Ptičarice popisano selo Iržane, odnosno današnje selo Aržano, susjedno selo Tijarice. Osim toga, i jedno od prezimena navedenih u tom popisu u Tijarici postoji i danas, a to je Omrčen. Tako u samom popisu, na mjestu gdje su popisani stari posjednici stoji: „Omrčen Ivan. On je na muslimanskoj teritoriji“.¹¹⁰ Drugi prisutni stari posjednik je već ranije spomenuti Omer – aga Kapetanović. Također su u selu prisutni Ali – beg Glavašević, kćerka umrlog Ahmeda i Muhamed Čatović koji je umro pa njegovu zemlju drži Ali – beg. Ostali stari posjednici su ili umrli ili su na neprijateljskoj zemlji. Sljedeće selo ove nahije jest selo Iržane, odnosno današnje selo Aržano koje, za razliku od Ptičarice, nije bilo carski has, nego timar, a u defteru stoji da je „posjednik timara Kopče – zade / Kopčić / Ahmed – spahija“¹¹¹. Međutim, u defteru je navedeno kako ni ovo selo nema kuća, a samo su popisani stari posjednici zemlje. Njih je upisano ukupno 12, od kojih su prisutna četiri (s tim da se navodi kako je posjednik Sulejman Smoljanović umro pa je prisutna njegova sestra Fatima). Prvo popisano selo u nahiji Cista, a koje ima upisane kuće u defteru 1701. godine je selo Budimir koje je ubicirano kao današnje istoimeno selo blizu Trilja. U tom selu su popisane svega dvije kuće.¹¹² Popisana su dva stara posjednika od kojih je jedan, kako defter navodi, bio harambaša (vođa hajduka)

¹⁰⁹ Ibid., str. 111

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid., str. 112

¹¹² Ibid., str. 113

Stojan.¹¹³ Selo Lozić / Lužić je također neubicirano, a u njemu se nalaze tri kuće: Andrije (sina Jakova), Grgura Lozića i Jure Lozića. Osim njih, u selu su upisana dva stara posjednika, ali za obojicu stoji kako se nalaze na „muslimanskoj teritoriji“. Selo je carski has. Naziv sela koji se spominje u defteru je danas nepoznat, iako danas na području Aržana postoji zaselak i prezime Lozić.¹¹⁴ No, vjerojatno je da današnji Lozići u Aržanu i ovi popisani u defteru nisu povezani, barem ne u tom smislu da bi se mislilo na istu lokaciju. Selo Motoz / Motuz i Jelinić je također neubicirano pod bilo kojim od navedenih naziva, a u vrijeme deftera je brojilo ukupno 6 kuća. Osim toga, u selu su popisane i dvije stare kule. Od starih se posjednika ponovno navodi Omer – aga Kapetanović, gospođa Aiša koja je naslijedila pravo tapije od pokojnog Mehmeda, zatim Havva (kćerka Hajdar – bega), Kurd – alija i sinovi već spomenutog Duvnjaka Ishak – age. Ostali stari posjednici su na neprijateljskoj zemlji. S obzirom na lokaciju na kojoj su sela Lozić / Lužić i Motoz / Motuz i Jelinić upisani, možda bi se moglo nagađati da je riječ o nekim naseljima na području od današnje Ciste Velike do Ciste Provo, međutim za to nema nikakvih konkretnih dokaza. U ovoj nahiji je navedeno selo jedno od većih po broju kuća: selo Bihorine ima također 6 kuća, a jedino veće od njih je selo Krepnica u kojemu je upisano ukupno 13 kuća. Sljedeće upisano selo je ubicirano, a to je selo Dobreće / Dobrenje koje i danas nosi sličan naziv Dobranje. Ovo selo u defteru broji ukupno 4 kuće. Od starih posjednika ovoga sela se ponovno navodi Omer – aga Kapetanović, a uz njega je prisutno još četvero starih posjednika. Ostala tri stara posjednika nisu prisutna. Ovo se selo navodi i u defteru iz 1533. godine kada je donosilo prihod od 200 akči, ali je razlika između deftera ta što se u tome defteru selo navodi kao dio nahije Posušje. Selo Bihorine, današnje Biorine, je selo s ukupno 6 kuća što ga čini drugim, odnosno trećim najvećim selom u nahiji Cista (selo Motoz / Motuz također broji 6 kuća). I u ovome selu se spominje Omer – aga Kapetanović kao jedan od starih posjednika. Popisano selo Veliki i Mali Isvib je današnje selo Svib, a imalo je 4 kuće. Osim toga, u selu su popisana i neka prezimena koja postoje i danas, kao na primjer Bodirožić (danas Bodrožić) i Čondrić (danas Čondić). Isvib je u defteru podijeljen na Veliki i Mali, a na temelju toga bi se moglo zaključiti da se možda prostiralo na većem prostoru nego danas: naime, danas u susjednom selu Aržano postoji zaselak Svibić koji je svojim geografskim položajem blizu Sviba pa bi se moglo postaviti i pitanje je li se selo Isvib prostiralo do današnjeg Svibića. U ovome selu se, uz dvije kuće starih posjednika popisanih ranije, navodi još devet starih posjednika (od njih devet, dvojica nose domaća imena, a to su Ivan Kročen(?) i Petre Ljubičić). U defteru iz 1533. godine, Isvib se ne navodi kao selo, nego kao mezra u nahiji Posušje. Nakon Isviba je upisano

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

neubicirano selo Dobro Polje koje nema niti jednu preostalu kuću, a stari posjednici u ovome selu su oni koji su već navedeni u selima Biorine i Svib.¹¹⁵ Zatim je upisano selo Barać koje je neubicirano, no Hafizović pretpostavlja da je riječ o Lovreću jer odgovara prema geografskom položaju.¹¹⁶ Ni ovo selo nema ni jednu preostalu kuću. Od četvero starih posjednika ovoga sela je prisutan samo jedan, a to je Šaban Sačić. Selo Svilić je također neubicirano, odnosno danas nema sela pod tim ili sličnim nazivom. Međutim, Hafizović navodi da je riječ o naselju koje je bilo dio sela Lovreć, a naziv je dobilo po stanovnicima sa prezimenom Svilić.¹¹⁷ U ovome selu se spominje 6 starih posjednika od kojih su neki nosili i danas korištena prezimena (Mehmed Granić, Dujam Trogrlić). Osim njih, ponovno se spominje i Omer – aga Kapetanović. Selo Opanka je ubicirano u današnjem selu Opanci kod Lovreća, a u njemu nema preostalih kuća. Navedeni su stari posjednici u tome selu među kojima je upisan i Petre Mirnevac / Mrnjavac, a i danas jedan zaselak Lovreća nosi naziv Mrnjavci.¹¹⁸ Kao i Petre, svi ostali stari posjednici u ovome selu su nosili domaća imena: Luka, Ivan, Šimun, Cvitko i Antun. Selo Opanci se spominje i u defteru iz 1533. godine, ali je tada selo bilo u sastavu nahije Radobilja i donosilo ukupan prihod od 614 akči. Sljedeće upisano selo su Studenci koji i danas nose isti naziv, a u tom selu je upisano ukupno 5 kuća. U ovome selu su navedena dva stara posjednika: jedan je Ivan sin Mihovila čije je ime popisano pod dijelom deftera u kojem se navode podanici, odnosno kuće; drugi stari posjednik je Omer – aga Kapetanović. Posljednje popisano selo koje se nalazi u nahiji Cista je ujedno i najveće, a to je selo Kre/p/nica. U tome se selu navodi i jedna džamija, iako je ona upisana kao oronula i bez vakufa. Hafizović kaže da džamija nije ni popravljena jer su Osmanlije ubrzo izgubili ovaj teritorij; osim toga zaključuje da je vjerojatno riječ o manjoj džamiji koju su stanovnici sela podigli i održavali.¹¹⁹ U selu je također navedeno ukupno 7 starih kula, kao i tri oronula mlina na „rijekama Brina, Pećina i Močarnik“.¹²⁰ Navedeni vodotoci nisu poznati pod tim nazivima, ali je zanimljivo da u selu Velika Vinica u Bosni i Hercegovini, koje je geografski smješteno sjeverno od Studenaca, a istočno od Aržana, postoje lokaliteti Brina i Pećina iz kojih nakon obilnih kiša istječe voda koja ponekad poplavi gotovo čitavo Viničko polje. No, s obzirom na to da nije riječ o stalnom nego sezonskom i vremenski relativno kratkom toku vode, malo je vjerojatno da bi se moglo samo na temelju imena izvlačiti konkretne zaključke i povezanost Kre/p/nice i današnje Velike Vinice. U selu

¹¹⁵ Ibid., str. 117

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid., str. 118

¹¹⁸ Ibid., str. 119

¹¹⁹ Ibid., str. 120

¹²⁰ Ibid.

Kre/p/nica je upisano ukupno 13 kuća što to selo čini najvećim u nahiji Cista. Upisano je devet starih posjednika u selu, a od njih devet su prisutni Ali – beg Ohrapli (?), Salih, sin Mehmeda Dizdarevića, sinovi Ali spahije, sinovi hodže Ahmeda, sin Ahmeda Handanagića, Nezir i kćeri Ilije Pekurića/Sekorića. U nahiji su sva upisana sela navedena kao carski has, osim sela Iržane (Aržano) koje je upisano kao „eškindžijski timar“ čiji je posjednik Kopčić Ahmed – spahija.¹²¹ Na temelju usporedbe deftera iz 1533. i 1701. godine, očito je da je došlo do promjena u teritorijalnom smislu, odnosno do promjena u pripadnosti sela određenim nahijama. Po svemu sudeći, područje koje obuhvaća nahija Cista u defteru iz 1701. godine je, prije osnivanja te nahije, bilo područje na kojemu je graničilo više drugih nahija. Što se starih posjednika tiče, u gotovo svakom selu su popisani s rijetkim izuzecima sela u kojima zemlja nema posjednika. Od njih su u nahijama Radobolje i Cista najčešće spominjanja imena Duvnjaka Ishak – age, odnosno njegovih sinova Mustafe i Mehmeda (Ishak – aga se navodi kao preminuli) i Omer – age Kapetanovića. Sinovi Ishak – age su posjede imali u selima Kreševo, Katuni, Dračevica i Motoz/Motuz i Jelinić, dok je Omer – aga Kapetanović svoje posjede imao u selima Katuni, Žeževica, Ptičarica, Motoz/Motuz i Jelinić, Dobrenje, Biorine, Svilić i Studenci.

Sljedeća nahija popisana u defteru je nahija Gorska Župa, a nosi drugo ime Zagvozd. Zagvozd je ujedno i ime prvoga sela popisanog u defteru, a u kojem je upisano ukupno 37 kuća, a svi upisani su stari posjednici tog sela. Zagvozd je imao i 3 crkve od kojih su sve bile u ispravnom stanju u trenutku popisivanja, a najvjerojatnije je riječ o nekim manjim crkvama zbog čega su i postojale 3 u jednome selu. Selo Zagvozd je većinski bilo carski has, odnosno većina prihoda iz sela je išla izravno u državnu blagajnu, ali su postojale 3 baštine u selu koje su bile timar dizdara imotske tvrđave. Osim toga, svi popisani u ovome selu su i stari posjednici zemlje u selu i kako defter navodi „od davnina su to njihova vlastita zemlja i mjesta“¹²². Sljedeće upisano selo je Gorna Vrhdol, međutim ubikacija se prostire na prostranom području na kojem je ovaj naziv izišao iz upotrebe nastajanjem novih sela.¹²³ Selo je nakon rata podijeljeno između Osmanskog Carstva i Venecije i to na način da je zemlja veličine od šest baština ostala u Veneciji dok je sve drugo ostalo u rukama Osmanskog Carstva. U selu se navodi 25 kuća, kao i jedna crkva. I u ovome selu su svi nastanjeni ujedno i stari posjednici, ali se osim njih navode još dva stara posjednika koji se nalaze na muslimanskom teritoriju. I sljedeće popisano selo je slične veličine, a to je selo Dolna Vrhdol u kojemu je upisano ukupno 23 kuće. I ovo selo je podijeljeno između Venecije i Osmanskog Carstva, međutim Venecija je u ovom

¹²¹ Ibid., str. 112

¹²² Ibid., str.123

¹²³ Ibid.

selu dobila nešto više teritorija nego u prijašnjem, odnosno 15 baština. I ovo selo je, kao Gornji Vrhodol, imalo jednu crkvu. Svi popisni u ovome selu su ujedno i stari posjednici, a dodatno popisani stari posjednici su Hadži Ali – aga koji je prisutan, zatim Martin čija je zemlja prazna i Bariša koji je na neprijateljskoj zemlji. Selo Hra/ni/šćan je ubicirano današnje selo Rašćane, s obzirom na to da se naziv koji je zapisan u defteru vjerojatno čita Hrašćan, a u selu su popisane samo dvije kuće (stari posjednici), kao i jedan stari posjednik čiji su sinovi nastanjeni u Imotskom.¹²⁴ U ovome selu se navodi samo jedan stari posjednik, odnosno njegovi sinovi. Selo Dobrinče i danas nosi isti takav naziv, a u doba zapisivanja ovoga deftera u njemu nije bilo ni jedne preostale kuće, ali zemlju u selu obrađuje raja Zagvozda jer su oni stari posjednici zemlje; osim njih, stari posjednik je i Hadži Ali – aga iz Imotskog. Čitavo selo je ostalo u Osmanskom Carstvu. Posljednja dva sela popisana u nahiji Gorska Župa su sela Kozice (danas Kozica) i Zagojan (danas Zavojan). Kozice su u svojem sastavu imale samo dvije kuće starih posjednika, a dodatno popisani stari posjednik sela je bio haramibaša Nikola, dok je Zagojan imao tri kuće za koje se ne navodi da su stari posjednici sela, kao i nešto veći broj starih posjednika sela. Starih posjednika ovoga sela je upisano 9, a od njih se samo za dvojicu navodi kako nisu prisutni. Na kraju ove nahije se spominje broj od 650 000, iako bilješka prije broja nije zapisana.¹²⁵ No, sudeći prema ostalim mjestima u defteru, vjerojatno je pisalo *der miyan*, a to označava iznos preuzete novčane obveze za određenu godinu.¹²⁶

Imotskom kadiluku je pripadala i nahija Posušje u kojoj su popisana i neka od sela o kojima se ranije govorilo. Prvo selo ove nahije je selo Zagorica (vjerojatno riječ o selu Zagorje blizu Posušja¹²⁷) u kojemu je popisana jedna džamija u ruševnom stanju, a čiji je vakuf nepoznat, kao i tri stare kule. U selu su se nalazile ukupno 4 kuće. Starih posjednika ovoga sela je upisano šest, jedan se nalazi u Sarajevu, a jedan je umro pa njegova kćer traži njegovu tapiju.¹²⁸ Selo Vir nosi i danas isti naziv, a u njemu je popisan jedan mesdžid u ruševnom stanju. Vakufar ovoga mesdžida je bio tada umrli defterdar Piri – efendija.¹²⁹ U Viru su, uz mesdžid, popisane i četiri stare kule, a od njih samo jedna nije u ruševnom stanju. U selu su upisane ukupno četiri kuće i pet starih posjednika od kojih su svi prisutni (osim Mehmeda – efendije koji je umro, ali su prisutni njegovi sinovi). Sljedeće selo je Podbila o čijoj ubikaciji je bilo riječi u defteru iz 1477. godine, dok Hafizović Podbilu ubicira jednako kao i Aličić, na području

¹²⁴ Ibid., str. 126

¹²⁵ Ibid., str. 127

¹²⁶ Ibid., str. 103

¹²⁷ Ibid., str. 157

¹²⁸ Ibid., str. 158

¹²⁹ Ibid., str. 159

današnjeg sela Podbila blizu Posušja.¹³⁰ U Podbili su popisane dvije okrugle kule (za prvu stoji da se nalazi pored mosta na rijeci Vrhlika, a sagradio ju je hercegovački sandžak beg Gurdži Mehmed – paša.¹³¹ Druga kula je u ruševnom stanju, smještena je pored drugog mosta, a također ju je sagradio spomenuti paša). Osim dvije okrugle kule, u selu se spominju dvije stare kule od kojih su obje u ruševnom stanju. U selu se spominju i dva kamena mosta na rijeci Vrljici, a oba su za vrijeme rata srušili „nevjernici“. Selo je imalo i 5 mlinova na rijeci, a u vremenu pisanja deftera tri su bila u ruševnom stanju, dok su dva bila napuštena. U selu je ukupno 10 kuća, jedan dio sela je carski has dok je drugi dio sela podijeljen kao timar. Sljedeće selo popisano su Vinani (danas selo Vinjani) u kojem je popisana jedna ruševna džamija, kao i jedna školska zgrada u ruševnom stanju za koju se navodi da je *muallimhana*. Također je popisana i jedna časna kuća (han) koja je također ruševna, ali se navodi kako je potrebno i šeriatski opravdano da se popravi.¹³² Postojanje ovakvih ustanova zapravo svjedoči o tome da je selo Vinjani bilo jedno od važnijih sela u razdoblju osmanske vladavine, a razlog tome može biti lokacija sela. U selu je popisano ukupno sedam kuća, ali se kao carski has u selu navode ukupno 84 baštine. Nakon sela Vinjani, u defteru je popisana kasaba Imotski u kojoj, kako navodi defter, živi stanovništvo koje se vratilo u svoje domove. Zanimljivo je i to što je kasaba popisana kao dio nahije Posušje, a ne kao nahija Imota koja je u defteru upisana kasnije. U Imotskom je popisana jedna kula koja je u ispravnom stanju. O tome da je kasaba bila znatno veća od ostalih dijelova imotske okolice svjedoči i broj od 103 upisane kuće. Kasaba Imotski nije bila carski has, odnosno svi prihodi kasabe su pripadali spahiji Mehmedu kao timarniku kasabe. Posljednja sela popisana u nahiji Posušje su sela Hrastovača (Rastovača), Brućanica (Broćanac) i Batin. U selu Hrastovača je popisano 8 kuća, dok u Brućanici nije popisana ni jedna kuća, ali je popisan jedan napušteni čifluk, osim toga su upisana tri stara posjednika od kojih su dva prisutna. Ni selo Batin nije imalo kuća, a od starih posjednika su tri prisutna, dok kćer Ahmeda Durmuš – zade, koja se nalazi u Imotskom, traži očevu tapiju. S ovim selima završava nahija Posušje, a i na ovom je mjestu popisan *der miyan* u iznosu od 650 000.

Defter nakon nahije Posušje zapisuje nahiju Trebistova, a zatim i nahiju Imota koja je, nakon rata, čitava ostala u sastavu Osmanskog Carstva. Prvo selo popisano u ovoj nahiji je selo Ričica, odnosno današnje selo Ričice koje je u vrijeme pisanja deftera imalo tri kuće, dvije stare kule i jedan ruševan mlin. U defteru se navodi kako je, odmah nakon popisane tri kuće, drugim

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.

¹³² Ibid., str. 161

rukopisom zapisano da je selo carski has i u njemu nema raje.¹³³ Moguće je da se radi o nekom dodatnom unosu u defter ili ispravljanju greške prvoga pisara (ali ako je to slučaj, defter ne navodi da se radi o pogrješci). Također se navodi kako „selo samostalno pripada uzvišenom Sejfullah – paši i Livnjaku Barbera? Mehmedu, buljukbaši.“¹³⁴ Sljedeće selo navedeno je selo Lokvičić i Pobudje; Lokvičić i danas nosi gotovo isti naziv Lokvičići dok Pobudje nije ubicirano. Vjerojatno se radi o zaseoku Poboji koje danas pripada selu Lokvičići. S obzirom na to da su u defteru iz 1585. godine redom popisane mahala Poboje, selo Poboje i mahala Lokvičić, možda je do nastanka ovoga deftera došlo do spoja između mahala, odnosno sela Lokvičići i Pobudje pa se stoga i u defteru iz 1701. godine ne navode odvojeno, nego stoji „Lokvičić i Pobudje“. Osim toga, i u samom defteru iz 1585. godine se navodi kako mahala Lokvičić pripada Poboju. U selu u vrijeme pisanja deftera nema raje, a od starih posjednika su upisana tri. Nakon toga je popisano selo Dolić, a riječ je o današnjem selu Dolića Draga. Ni selo Dolić nema raje, ali ni od starih posjednika nema nikoga pa je stoga čitavo selo dato na licitaciju.¹³⁵ Sljedeće selo je selo Dračan, a i o njemu je već bilo riječi. Najvjerojatnije se radi o zapadnom dijelu Prološca. U selu se nalazila jedna džamija (u vrijeme deftera u ruševnom stanju), kao i pet kula od kojih su sve u ruševnom stanju. U defteru se navodi i jedna crkva na otoku, a radi se o franjevačkom samostanu i crkvi na otoku u jezeru koje se nalazi u Prološcu. U selu je upisano ukupno deset kuća, a među njima se navodi Frano Češljarić koji je nastanjen na svojoj zemlji. U selu je upisano ukupno 13 starih posjednika, a samo jedan od njih nije prisutan. Selo Crnogorica (današnji Crnogorci) nema upisane ni jedne kuće, dok su upisana tri stara posjednika, a samo je jedan prisutan. Selo Poljice, odnosno današnja Poljica je imalo ukupno 5 upisanih kuća, a jedna od njih su stari posjednici. U selu Poljica je upisano 12 starih posjednika, ali je prisutan samo Husejn iz Ljubuškog i kćerka starog posjednika Petre.¹³⁶ Selo Nebriža / Nebriže Laz je danas vjerojatno selo Nebriževac¹³⁷ u kojemu su upisane 3 kuće. Starih posjednika ovoga sela je dvoje, a obojica su upisani kao prisutni. Selo Kamenmost je imalo četiri stare kule, sve u ruševnom stanju, kao i mlin na rijeci Vrljici. Selo je imalo svega tri kuće i 8 starih posjednika, a šestorica od njih su prisutna. Selo Zmijavčić je današnje selo Zmijavci u kojemu su popisane 3 kule, kao i jedan mlin. Selo je imalo ukupno 7 upisanih kuća, a svi upisani (osim jednog) su ujedno i stari posjednici zemlje u ovome selu. Selo Homoljan je u defteru neubicirano, no s obzirom na geografski položaj i smještaj okolnih sela vjerojatno se

¹³³ Ibid., str. 169

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid., str. 170

¹³⁶ Ibid., str. 172, 173

¹³⁷ Ibid., str. 173

radi o današnjim Umljanima koji su dio Runovića. U Homoljanu su upisane tri kuće i šest starih posjednika, a svi od njih su prisutni. Odmah nakon Homoljana je upisano selo Runović s jednom kućom čiji je vlasnik ujedno nastanjen na svojoj zemlji. U ovome selu je navedeno sedam starih posjednika. Selo Drenovče označava današnje Drinovce koji su u ovom razdoblju imali 2 kule, kao i 5 mlinova na rijeci Tihaljini. U defteru su zanimljivi podaci o vlasništvu navedenih mlinova: naime spomenute kule su pripadale Mehmed – begu Karaliću koji je za mlinove tvrdio da pripadaju njemu, a da za to ima potvrdu o vlasništvu i ferman u skladu s tom potvrdom. Tako je Mehmed – beg polagao pravo na sve mlinove u selu, a tako je zapisano i u defteru:

„Mlin na rijeci Tihaljina, vitla 2. U ispravnom stanju. Karaalizade Mehmed – beg tvrdi da posjeduje tezkeru /na mlin izdatu/ od bivšeg defterdara i čak i ferman u skladu s njom.

Mlin na spomenutoj rijeci, vitla ... 2. U ruševnom je stanju. Pripadaju Manković Andri – ju. Nije poznato da li je živ ili je umro. Spomenuti Mehmed – beg tvrdi da su i ovi /mlinovi/njegovi.“

I za ostale mlinove zapisane u selu je Mehmed – beg polagao vlasništvo. Selo je imalo ukupno 6 kuća. U popisima kuća se navodi da su svi upisani stari posjednici, a osim njih je još 7 upisanih starih posjednika. Selo Tihaljina je također imalo svoje mlinove koji su se nalazili na rijeci Nezdavica. Kako Hafizović navodi, ligatura zapisana u defteru ne odgovara ni jednom nazivu koji se koristi za rijeku Tihaljinu, ali jedan od potoka na području Tihaljine nosi taj naziv.¹³⁸ U selu je popisano ukupno 11 kuća (među kojima su dva stara posjednika) i 10 starih posjednika. Selo Blažević i Ružić i danas nose ista imena, a u njima je upisano 3 kuće u Blaževićima (sve tri stari posjednici i četiri stara posjednika) i 8 kuća u Ružićima u kojima su svi stari posjednici, kao i dodatno upisan jedan stari posjednik. U selu Grude i Gradac se nalazila jedna kula, mlin s 4 vitla i četiri kuće sa statusom staroga posjednika. Osim njih, upisano je još osam starih posjednika. Nakon Gruda je upisano selo Dunić čija je ubikacija prema tom nazivu danas nepoznata, ali vjerojatno se radi o dijelu sela Sovići.¹³⁹ U selu se ne navodi ni jedna kuća, ali se spominje jedna kula i četvero starih posjednika. Selo Vlašić je također danas dio sela Sovići, a imalo je dvije upisane kuće (obe sa statusom starih posjednika) i osam kasnije upisanih starih posjednika. Selo Lukovče, današnja Lukovica je imalo jednu kulu i 3 kuće (sve stari posjednici) i dva stara posjednika. Nakon toga je popisano selo Sovići o čijoj je ranijoj ubikaciji bilo riječi,

¹³⁸ Ibid., str. 178

¹³⁹ Ibid., str. 181

a u njemu su zapisane dvije kule i dvije kuće. Jedan dio sela je prije pripadao mustahfizima tvrđave Nutjak, ali je taj dio upisan kao carski has. Starih posjednika sela Sovići je bilo 10. U selu Gorica je upisana jedna kula i jedna crkva koja se navodi u ruševnom stanju. Selo je bilo veće od ostalih sela s upisane 22 kuće od kojih je veći dio imao status starih posjednika. Osim njih, u defteru je popisan 21 stari posjednik. Nakon sela Gorice defter završava s popisom nahije Imota.

U ovom defteru je vidljivo kako se na više mjesta za građevine poput džamija, crkvi, mlinova i sl. navodi da su u ruševnom stanju. S obzirom na to da je ovaj defter nastao nakon završetka Morejskog rata, a u kojem je Mletačka Republika zauzela jedan dio sela koja su do tada bila u osmanskim rukama, nije ni pretjerano čudno da je jedan dio sela ispražnjen, u nekima broj stanovnika mali, a objekti ruševni. Zbog bolje preglednosti navedenoga deftera, popisana sela će biti svrstana u tablice s brojem kuća i starih posjednika koji su popisani u odgovarajućoj nahiji. Osim toga, vlasnici kuća koji su ujedno na svojoj zemlji nisu popisani u zbroju starih posjednika, nego u zbroju kuća. Pod starim posjednicima su navedeni samo oni koji su upisani nakon upisanih kuća. Jedina je u nahiji Gorska Župa, u gotovo svim selima, navedeno kako su popisane kuće ujedno i stari posjednici što govori da je u tome selu stanje nakon rata ostalo više – manje slično kao i predratna situacija toga sela, barem što se stanovništva tiče. Većina navedenih sela su popisana kao carski has što znači da su bili pod izravnim vlasništvom države, a manji dio sela je popisan kao timar ili zeamet.

Sela popisana u nahiji Radopolje:

Selo	Kuće	Stari posjednici
Kreševo (carski has)	23	4
Katuni (carski has)	21	13
Žeževica (carski has)	19	12
Grabovica (carski has)	15	8
Platica / Blatica (carski has)	0	8
Liposin / Lepsin (carski has)	1	0
Dračevica (carski has)	0	2

Sela nahije Česta / Čista / Cista:

Selo	Kuće	Stari posjednici
Ptičarica (carski has)	0	9
Iržane (timar Ahmed – spahije Kopčića)	0	12
Budimir (carski has)	2	2
Lozić / Lužić (carski has)	3	2
Motoz / Motuz i Jelinić (carski has)	6	8
Dobreće / Dobrenje (carski has)	4	8
Bihorine (carski has)	6	4
Veliki i Mali Isvib (carski has)	4	9
Dobro Polje (carski has)	0	0
Barać (carski has)	0	4
Svilić (carski has)	0	6
Opanka (carski has)	0	6
Studenci (carski has)	5	1
Kre /p/ nica (carski has)	13	9

Sela nahije Gorska Župa:

Selo	Kuće	Stari posjednici
Zagvozd (tri baštine su timar Salih – age, a ostatak je carski has)	37	
Gorna Vrhodol (carski has)	25	2
Dolna Vrhodol (carski has)	23	3
Hranišćan (carski has)	2	1
Dobrinče (carski has)	0	1
Kozice (carski has)	2	1
Zagojan (carski has)	3	9

Sela nahije Posušje:

Selo	Kuće	Stari posjednici
Zagorica (carski has)	4	6
Vir (carski has)	4	5
Podbile (dio carski has, dio zeamet Kurd – bega)	10	
Vinani (dio carski has, dio Ali – spahijin, Mehmed – spahijin i Ahmed – spahijin)	7	
Kasaba tvrđave Imotski (timar Mehmed – spahije)	103	
Hrastovača (carski has)	8	
Bručanica (carski has)	0	3
Batin (carski has)	0	4

Sela nahije Imota, ujedno i najveća nahija među navedenima:

Selo	Kuće	Stari posjednici
Ričica (pripada Sejfullah – paši i „Livnjaku Barbera? Mehmedu“ ¹⁴⁰)	3	
Lokvičić i Pobudje (carski has)	0	3
Dolić (carski has)	0	0
Dračan (zaim Ibrahim, spahija Kurd – alija, dizdar Salih – aga, Abdussadik, spahija Mehmed, dio mustahfizima tvrđave Čačvina)	10	13
Crnogorica (timar éehaje Alije)	0	3
Poljice (dio spahije Džafera)	5	12
Nebriža / Nebriže Laz (dio spahije Džafera)	3	2
Kamen Most (zaim Ibrahim, spahije Arslan, Hasan, Redžep, Ali)	3	8

¹⁴⁰ Ibid., str. 169

Zmijavčić (spahije Halil, Mehmed, Mehmed, Hasan i Hasan)	7	
Homoljan (spahija Ahmed)	3	6
Runović (spahije Ahmed, Salih i Mustafa ¹⁴¹)	1	7
Drinovci (dio carski has, dio zaim Ibrahim, dio spahija Mehmed)	6	7
Tihaljina (carski has)	11	10
Blažević (carski has)	3	4
Ružić (carski has)	8	
Grude i Gradac (carski has)	4	8
Dunić (carski has)	0	4
Vlašić (carski has)	2	8
Lukovče (carski has)	3	2
Sović (dva dijela carski has, jedan dio spahija Mustafa)	2	10
Gorica (carski has)	22	21

Konačno, kako bi se prikazala nešto cjelovitija slika nekih sela navedenih u osmanskim defterima, tablicom ću prikazati usporedni prikaz tih sela i broj kuća koje su u njima popisane. Osim toga, dodatan naglasak treba staviti na to da je ubikacija nekih od navedenih sela nejasna ili nepotpuna pa će to biti naglašeno.

¹⁴¹ Nije popisano što pripada spahiji Mustafi, a Hafizović navodi kako se čini da je cijela bilješka gdje se on spominje upisana drugim rukopisom.

Selo	Defter 1477.	Defter 1585.	Defter 1701.
Podbila	7 domova	78 baština	10 kuća
Vinjani ¹⁴²	3 doma	82 baštine	7 kuća
Gorica	6 domova	92 baštine	22 kuće
Sović ¹⁴³	5 domova	34 baštine	2 kuće
Lukavac ¹⁴⁴	3 doma		3 kuće
Brzgule	2 doma	36 baština	
Kongora ¹⁴⁵	mezra	45 baština	
Humljani	mezra		3 kuće
Šal ¹⁴⁶	mezra	21 + 22 baštine ¹⁴⁷	11 kuća
Dračan		74 baštine	10 kuća
Crnodol		3 baštine	0 kuća
Lokvičić ¹⁴⁸		26 baština ¹⁴⁹	0 kuća
Dolić		13 baština	0 kuća
Kamen Most		53 baštine	3 kuće
Poljica		8 baština	5 kuća

Vidljivo je kako su u vrijeme pisanja deftera iz 1585. godine sela imotske okolice bila najviše naseljena, a to nije ni čudno s obzirom na to da je u vrijeme pisanja deftera 1477. osmanska vlast na ovim prostorima bila relativno nova, pogotovo ako s time uzmemo u obzir da je stanovništvo iseljavalo pred nadolazećom osmanskom opasnošću. U vrijeme deftera iz 1585. godine je bilo vjerojatno mirno razdoblje za stanovnike imotske okolice pa broj navedenih baština znatno veći nego prije, ali i kasnije. Konačno, u defteru iz 1701. je jasno zašto je broj stanovništva znatno manji, a broj objekata u selima porušen; radi se o razdoblju nakon završetka Morejskog rata u kojemu je u protuosmanskoj borbi sudjelovalo i lokalno stanovništvo, iako s manje uspjeha nego u vrijeme Drugog morejskog rata.

¹⁴² U defteru iz 1585. godine je popisano selo Vinac, pretpostavka je da se radi o Vinjanima

¹⁴³ U starijim defterima Aksović (1477.) i Oksović (1585.)

¹⁴⁴ U defteru iz 1701. se naziva Lukovče

¹⁴⁵ U defteru iz 1585. godine se spominje selo Priboj Kongora, pretpostavljam da je riječ o istom selu

¹⁴⁶ Uzimam Aličićevu pretpostavku da je riječ o selu Tihaljina

¹⁴⁷ Zbroj sela Donja i Gornja Tihaljina u popisu iz 1585. godine

¹⁴⁸ Uz navedenu pretpostavku da je između deftera 1585. i 1701. došlo do spoja mahala, odnosno sela Lokvičić i Poboje

¹⁴⁹ Zbroj mahale Poboje, sela Poboje i mahale Lokvičić

8. Zaključak

U nešto više od 200 godina osmanske vladavine na području Imotskog i njegove okolice, Osmanlije su izrađivali dokumente (deftere) pomoću kojih su vodili kontrolu nad zemljama pod njihovom kontrolom. Takvi su dokumenti bili od velike važnosti za osmansku administraciju kako bi se lakše vodila briga o kompliciranom poreznom sustavu osmanske države. Nisu svi podanici Osmanskoga Carstva imali jednake obveze i dužnosti, a neki od njih su imali određene povlastice u smislu davanja. Pri tome se, prije svega, misli na vlaško stanovništvo kojemu je osmanska država davala porezne olakšice, a nekad i dodatne povlastice ukoliko bi to stanovništvo za državu obavljalo usluge koje su najčešće bile očuvanje putova ili održavanje utvrda. Kao vlaško stanovništvo se nisu smatrali samo etnički Vlasi, nego su Osmanlije vlaške povlastice i titule dodjeljivali većem broju stanovništva na Balkanu pa je vlaško stanovništvo u tom smislu i s pripadajućim povlasticama živjelo na području čitavog Balkanskog poluotoka. Osmanska uprava je od vremena zauzimanja Hercegovine i osnivanja Hercegovačkog sandžaka napravila nekoliko deftera u kojima su upisani podaci o nahijama navedenog sandžaka, kao i selima smještenima u tim nahijama. Među tim selima i nahijama su navedeni i oni koji su se nalazili u okolici Imotskoga i zauzimali prostor od zapadnih dijelova današnje Bosne i Hercegovine do područja koja, u administrativnom smislu, danas pripadaju gradu Trilju. Sva su ta područja u razdoblju osmanske vladavine bila pod jurisdikcijom imotskoga kadije. Navedeni defteri iz 1477., 1585. i 1701. godine prikazuju sliku imotske okolice u različitim razdobljima osmanske vladavine. Najčešći problem tih dokumenata je njihov prijevod, odnosno prijevod s arapskog pisma i jezika i njegova primjena na lokalna područja. Zbog toga je u defterima ponekad otežana ubikacija nekih sela pa se tom problemu pristupa s nekih drugih aspekata (poput geografskog). Zbog toga se na više mjesta navode pitanja ubikacije nekoga sela, a o kojima ponekad različite osobe nemaju jednak stav i detaljnijom analizom dokumenata se pokušava doći do novih mogućih rješenja. Jedan od primjera toga je selo Podbila koje neki autori smještaju u današnje selo Podbila nedaleko od Posušja, dok neki drugi to selo iz deftera smještaju na područje današnjeg sela Glavina Donja. Na temelju deftera, sela imotske okolice u osmanskom razdoblju su bila najnaseljenija u razdoblju u kojemu je nastao defter 1585. godine, dok defteri iz 1477. i 1701. godine prikazuju nešto slabiju sliku. To ne treba čuditi s obzirom na to da je prvi defter nastao nedugo nakon dolaska Osmanlija u neka sela imotske okolice, a drugi je nastao nakon završetka Morejskog rata u kojemu je domaće stanovništvo imotske krajine često bježalo iz svojih domova i pridruživalo se Mlečanima u protuosmanskoj borbi pa je u tom defteru često navedeno kako su neka sela prazna, a objekti (poput crkava,

mliнова i sl.) u nekim selima su porušeni. Osim toga, kroz prikaze nekih osmanskih dokumenata koji se odnose na imotske franjevce se prikazuje i slika međureligijskih odnosa i odnosa osmanskih vlasti prema lokalnom svećenstvu i redovništvu. Imotski su franjevci u više navrata bježali iz samostana i naseljavali priobalna područja gdje su osnivali i nove samostane, konkretno franjevačke samostane u Omišu i franjevački samostan na otoku Braču. Važno je imati i na umu da je na imotskom području u razdoblju osmanske vladavine živio i jedan dio muslimanskog stanovništva, međutim nakon odlaska Osmanlija iz Imotskog taj broj je znatno pao što govori o činjenici da se islam kao religija nikada nije ukorijenio među domaćim stanovništvom. Međutim, da je bilo pripadnika muslimanske vjeroispovijesti bilo svjedoče i podaci o tome da su u Imotskom i nekim selima u okolici postojale džamije, mesdžidi ili vjerske škole. Oslobođenjem Imotskog 1717. godine je, dakle, došlo do odlaska većinskog dijela muslimanskog stanovništva, kao i povratka izbjeglog domaćeg stanovništva, ali i povratka imotskih franjevaca koji su potom osnovali novi samostan u samom gradu Imotskom. Do danas sačuvani izvori iz osmanskog razdoblja, kao i radovi starijih autora koji su se bavili pitanjem imotske okolice u osmanskome razdoblju u konačnici mogu predstaviti više ili manje potpunu sliku Imotskoga i njegove okolice u tom dva stoljeća dugom vremenskom periodu.

Sažetak

Imotska okolica je pod osmanskom vladavinom bila nešto više od dva stoljeća, a Osmanlije su ostavili traga na ovom prostoru u dokumentima koje je izrađivala osmanska uprava. Ti dokumenti su prije svega defteri u kojima su popisivana neka sela i nahije koji se nalaze na prostoru šire imotske okolice. Takvi dokumenti imaju financijski karakter i primarna svrha im je bila vođenje računa o osmanskome poreznom sustavu, pogotovo jer su različiti porezi bili glavni prihod osmanskoj blagajni. U radu su prikazani defteri iz različitih vremenskih razdoblja (1477., 1585. i 1701. godine), kao i usporedba nekih sela koja se ponavljaju u različitim defterima. Jedno od pitanja je i ubikacija sela navedenih u tim defterima, kao i prikaz suprotstavljenih mišljenja o ubikaciji sela. Osim samih deftera, u radu su prikazani i neki osmanski dokumenti u kojima se spominju franjevci iz Imotskog, odnosno iz samostana na Otoku. U tim je dokumentima prikazano kakav je bio odnos lokalnih vlasti prema franjevcima, ponekad lošiji odnosi franjevac i muslimanskog stanovništva, kao i nešto o samom samostanu (npr. dozvole o popravcima). Međutim, franjevački bjegovi iz Imotskoga svjedoče o tome da je suživot franjevac i osmanskih vlasti ponekada bio iznimno težak. Oslobođanjem Imotskoga 1717. godine iz imotske okolice odlazi i velik broj muslimana, a staro stanovništvo se, predvođeno franjevcima, ponovno vraća.

Ključne riječi: Imotski, imotski kraj, Osmansko Carstvo, defteri, porezni sustav, franjevci, kadiluk Imotski.

Summary

Area of Imotski was under Ottoman rule for more than two centuries and in that time Ottomans left their mark through documents made by Ottoman administration. Those documents are mainly defterler which registered villages and nahiyas located on Imotski area. Those documents are of financial nature and their main role was to keep Ottoman tax system under control, especially because various taxes were main source of income to Ottoman treasury. This paper shows defterler from different time periods (1477., 1585. and 1701.) and comparisons between some of the villages which are registered in different defterler. One of the questions raised from Ottoman defterler is location of some of the villages and some authors have different answers on that question. Besides defterler, this paper shows some Ottoman documents directed towards Franciscians from Imotski who lived in the monastery „on the Island“. Those documents show how local authorities treated Franciscians, as well as sometimes bad relations between Franciscians and Muslim population. Besides that, these documents say something about monastery itself (various repairs on buildings, etc.). Franciscian flights from Imotski are proving that coexistence between Franciscians and Ottoman administration was very difficult at times. With the liberation of Imotski from Ottoman rule in 1717. majority of Muslims left this area, while local population led by Franciscians started coming back.

Key words: Imotski, area of Imotski, Ottoman Empire, defterler, Ottoman tax system, Franciscians, kadiluk of Imotski.

Izvori – neobjavljeni:

1. BOA TD 83 (485-82): Vlaški defter za sandžak Hercegovinu (kadiluk Mostar) iz 1585. godine (prema rukopisu mentora Marka Rimca kojemu se ovim putem zahvaljujem)

Izvori – objavljeni:

1. Aličić, A. S. (2014.) *Opširni katastarski popis za oblast Hercegovu iz 1585. godine (Sveska II)*, Sarajevo: Dobra Knjiga.
2. Aličić, A. S. (1985.) *Poimenički popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu.
3. Hafizović F. (2016.) *Popis sela i zemlje sandžaka Krka, Klis i Hercegovina, oslobođenih od Mletačke Republike 1701. godine*, Zagreb: FF PRESS.

Bibliografija:

1. Grabovac, V. V. (2021.) *Proložac u doba turske vladavine*, Proložac: Matica Hrvatska – ogranak Imotski.
2. Grbavac, J. (2017.) *Povijest, vjera i kulturna baština u Imoti*, Zagreb: Školska Knjiga.
3. Holjevac, Ž. i Moačanin N. (2007.) *Hrvatsko – slavonska vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku*, Zagreb: Leykam International.
4. Inalcik, H. (2000.) *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300 – 1600*, London: Phoenix.
5. Isailović, N. i Jakovljević, A. (2019.) *Petrovo Polje u vrelima osmanskog razdoblja (1528. – 1604.)*, Šibenik: Državni arhiv u Šibeniku.
6. Jurišić, K. (1972.) *Katolička crkva na Biokovsko-neretvanskom području u doba Turske vladavine*, Zagreb: Kršćanska Sadašnjost.
7. Jurišić, K. (1989.) Regesti turskih dokumenata o franjevačkom samostanu u nahiji Imota. U: Pezo, B. (ur.) *Čuvari baštine, zbornik radova simpozija u prigodi 250. obljetnice prijenosa franjevačkog samostana u grad Imotski*, Imotski: Franjevački samostan Imotski i Služba Božja Makarska.
8. Lozo, I. (21. 2. 2021.) Dio sela Humljani / Umljani – današnje Podbablje Donje (Kamenmost i možda Drum), *Podbablje Portal*. Dostupno na: <http://www.podbablje->

portal.com/novi/dio-sela-humljani-umljani-danasnje-podbablje-donje-kamenmost-i-mozda-drum/

9. Lozo, I. (14. 8. 2020.) Nova ubikacija sela i župe Podbila iz turskoga vremena na širi prostor današnje Glavine Donje, *Podbablje Portal*. Dostupno na: <http://www.podbablje-portal.com/novi/nova-ubikacija-sela-i-zupe-podbila-iz-turskoga-vremena-na-siri-prostor-danasnje-glavine-donje/>
10. Lozo, I. (22. 9. 2020.) Selo BRZGUL u osmanskim defterima – današnji ZMIJAVCI, *Podbablje Portal*. Dostupno na: http://www.podbablje-portal.com/novi/selo-brzgul-u-osmanskim-defterima-danasnji-zmijavci/#_ftn2
11. Matuz, J. (1992.) *Osmansko Carstvo*, Zagreb: Školska Knjiga.
12. Mulić J. (2004.) *Hercegovina, drugi dio: vojna i upravna jedinica Osmanskog Carstva: knjiga 2. 1. (XV. i XVI. stoljeće)*, Sarajevo: DES.
13. Nikić, A. (2008.) Gorička župa kroz stoljeća. U: Bušić, M (ur.) *Susreti* vol. 2, br. 2, Grude: Ogranak Matice Hrvatske Grude.
14. Pinjuh, D. (2013.) Osnivanje sudbenih jedinica (kadiluka) u Imotskom i Ljubuškom, *Prilozi* 42, Sarajevo: Institut za historiju Sarajevo.
15. Šabanović, H. (1982.) *Bosanski pašaluk*, Sarajevo: Svjetlost Sarajevo.
16. Ujević, A. (1991.) *Imotska Krajina*, Imotski: Matica Hrvatska.
17. Vukšić, Z. (2016.) Harač, *Porezni vjesnik* 7 – 8, Zagreb: Institut za javne financije.
18. Zaradić, R. (2015.) Pred 300. obljetnicu od odlaska Osmanlija – imotska ranosrednjovjekovna tvrđava Topana, *Hrvatska revija* 2, Matica Hrvatska. Dostupno na: <https://www.matica.hr/hr/459/pred-300-obljetnicu-od-odlaska-osmanlija-imotska-ranosrednjovjekovna-tvrava-topana-24932/>

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja JOSIP LUČIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice POVIJESTI I FILOZOFIJE, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 22. 9. 2021.

Potpis

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	Josip Lučić
NASLOV RADA	IMOTSKI KRAJ U OSMANSKIM IZVORIMA
VRSTA RADA	DIPLOMSKI RAD
ZNANSTVENO PODRUČJE	Povijest
ZNANSTVENO POLJE	HRVATSKA POVIJEST RANOG NOVOG VIJEKA
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	doc. dr. sc. MARKO RIMAC
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. prof. dr. sc. JOSIP VRANDEČIĆ 2. prof. dr. sc. MARKO TROGRLIĆ 3. doc. dr. sc. MARKO RIMAC

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

SPLIT, 22. 8. 2021.

mjesto, datum

potpis studenta/ice